

The Business Kollel Curriculum

Year 2 Segment 3 (Part 8 of the 2 year program)

Winter 2015

הלכות נזיקין ושמירה מהיזק

The Laws of Damages and Prevention

Includes:

- 1. Introduction*
- 2. The Curriculum (Mareh Mekomos)*
- 3. Review Section (Summary of Halachos)*

In conjunction with

CHICAGO CHOSHEN
MISHPAT INSTITUTE

מכון לחושן משפט

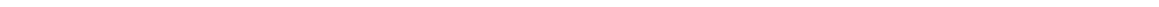

© 2013 *Business Kolloid Network*

For copies please contact:

businesskolloid@gmail.com

Phone: 347-766-7716

An Open Letter

Dear Chaver,

We are happy to present to you a booklet containing the latest segment of the Business Kollel Curriculum. Baruch Hashem we are receiving wonderful feedback from many participants in the program about the relevance of the *limud* to their day-to-day lives.

We are pleased to offer the ability to partner with us by sponsoring our booklets in memory of a relative or friend. Corporate sponsorships are also available, an option which can bring significant nationwide publicity to your business.

Please contact us at businesskollel@gmail.com for more information.

If you would like to host an evening aimed at increasing awareness of the importance of learning business related / choshen mishpot halachos, please contact us for assistance in co-ordinating the event.

With best regards,

The BKN Staff

www.businesskollel.com

businesskollel@gmail.com

Instructions

on how to use this booklet

---

1. In order to properly use this curriculum, one should have the following seforim: a Gemara Bava Kama, Bava Metziah & Shulchan Oruch Choshen Mishpot Volume 3.

2. This booklet is not made to be substitute for inside study of the Shulchan Oruch, rather its intended use is to serve as an aid when studied along with the text of the Shulchan Oruch.

*3. Begin by learning each Si'if inside the Shulchan oruch, with any commentaries you can master. Then proceed to the summarization of the halachah with its commentaries and subsequently the select **in-depth** (“עיונים”) segment presented for certain Siifim.*

***

Business Kollel Network warmly thanks the many organizations and individuals who have contributed to the arrangement of this booklet. Particularly to the Bais Havaad Linyonei Mishpot & Rabbi Yehoshua Grunwald for the Introduction, to Rabbi Elimelech Nussbaum for providing the summary of the Halachos, and to Rabbi Eliezer Cohen for adding the Iyunim.

Special thanks to Rabbis Ari Marburger, Yechiel Rothchild, and Eliezer Cohen, our Senior Lecturers, for their invaluable assistance in promoting the study of business halachah across the globe.

בס"ד

General Overview of the 2 - Year Curriculum

Year 1

Part 1: Elul Zman 5773

- Management Part 1 – The Laws of Timely Payments (*Bal Tolin*)
הלכות בל תלין

Part 2-3: Winter Zman 5774

- Marketing Part 1 – Contracts and Commitments **הלכות מקח וממכר**
- Marketing Part 2 – Sales and Pricing (*Ona'ah*) **הלכות אונאה**

Part 3-4: Summer Zman 5774

- Marketing Part 3 – Disclosures (*Mekach To'us*) **הלכות מקח טעות**
- Marketing Part 4 – Competition **יורד לאומנותו של חבירו ועניי המהפך**

Year 2

Part 5: Elul Zman 5774

- Charity Distribution - **הלכות צדקה ומעשר כספים**

Part 6-7: Winter Zman 5775

- Management Part 2 – Employers and Employees (*Schirus Poalim*)
הלכות שכירות פועלים
- General Business 1 – Damages & Borrowed Property (*Nezikin, Shomrim*) **הלכות נזיקין שומרים**

Part 8: Summer Zman 5775

- General Business Part 2 – Important Ribbis Concerns

INTRODUCTION

to

The Laws of Damages

(Provided by the Bais Havaad L'Inyonei Mishpot)

A Word About Gezel – Theft

“Well, Your Honor,” said the irate baker to the judge, “as I said, I have been purchasing butter from this farmer on a daily basis for months, and recently I began noticing that the blocks of butter that he has been selling me every day looked smaller than it should be. So a few days ago, I weighed the butter when I got home, and I discovered the truth! The “1 kilo” block of butter weighed actually only 900 grams! The next day, I bought another kilo of butter, and again it was underweight. This man has been swindling me for who knows how long!” The judge turned to the farmer with a stern look.

“What weights do you use on your scales?” he asked.

“I don’t own any weights,” replied the farmer.

“You don’t have any weights?” asked the judge. “So how do you know how much butter to give your customers?”

“It’s simple,” he replied. “Every day I buy a 1 kilo loaf of bread from this baker, and then when I sell him the butter, I simply put his loaf on one side of the scales and measure him some butter that balances exactly the bread. That way I know exactly how much butter is a kilo.”

There are a number of lessons to be learned from this story, but let us consider just one of them. People are often quick to criticize others, and to notice their wrongdoings. The slightest fault in others’ behavior is immediately pounced upon – and yet often the accuser can be just as guilty of a similar type of wrongdoing, but he simply doesn’t see it that way.

Gezel – stealing - is a most serious offense. Chazal tell us that, “[If one has] a box full of sins, which is the one [sin] that accuses before all? Theft!” (Yalkut Shimoni, Vayikra, 660). “For people sin with idol worship, immorality and murder, yet gezel [i.e. theft] is more severe than all of them” (ibid). The wicked generation that perished in the Flood at the time of Noach transgressed some of the most severe offenses, yet the one that sealed their fate was gezel (Sanhedrin, 108). And Chazal tell us that “One who steals even a penny from his fellow man is considered to have taken his life” (Bava Kama, 119b).

Now, most of us do not transgress the sin of theft in the classic sense. We don’t rob banks or steal other people’s property. Nevertheless, the Torah demands a lot more under the rubric of gezel. Don’t flat-out steal, but also don’t cheat, lie, or trick. Don’t force a person to sell his property, don’t hold back wages, don’t encroach on another’s livelihood, and don’t overcharge or underpay. Keep your word, honor your commitments, and deal fairly

and with integrity to all. And don't use the boss's phone without his permission, even for just a moment!

Mesillas Yeshorim (Chapter 11) teaches an important lesson, "Just as the desire for money is great, so too the opportunities for stumbling in this area are numerous. To be genuinely uncontaminated from *gezel*, one needs to employ much assessment and scrutiny. But one who succeeds in cleansing himself from any trace of *gezel* has achieved a very high spiritual level." The Mesillas Yeshorim is telling us that good intentions by themselves are not enough. Real vigilance regarding the specifics of the Halacha is needed or else one can easily transgress direct Torah prohibitions of *gezel*.

The Sefer HaChinuch explains that the need for the Torah to repeat the prohibition of theft so many times displays the gravity of this sin. Where Hashem wishes to imbue a heightened sensitivity to His people in regards to a specific area, says the Chinuch, he does so by repeating it on various occasions throughout the Torah.

Petty Theft

It is prohibited to steal even the small value of a Peruta from your fellow Jew. One is permitted to take an item that no one is particular about, however, it is meritorious to refrain from taking that as well. The Shulchan Aruch rules that it is prohibited to steal even a "Kol Shehu" – even an insignificant amount. This implies even less than a Halachic Peruta should not be taken against the owner's will. Semah explains, that this is analogous to eating a small amount of non-kosher food which is prohibited even less than the Halachic measure of "k'zayis".

Sho'el Shelo Mida'as

Borrowing without permission: In addition to actually taking an object without permission, using an item with the intention of returning it is also classified as theft.

Assumed Permission

Many times one's relationship with an acquaintance, or other mitigating circumstances, allow one to assume that the owner would permit one to take or to use the item. There are a number of important factors to consider while discerning if indeed one is allowed to take or use the item without permission. In order to clarify when and how one may rely on assumed permission, let us categorize the various cases.

There are three categories in reference to assumed permission:

1. Taking food or an object :

This is the subject of debate amongst the Poskim. Tosfos prohibits one from taking something even where he is certain that the owner would allow. The Shach argues and permits this action. As a matter of Halacha, one should follow the ruling of Tosfos and refrain from taking anything without permission even if he is certain that the owner would allow.

2. Borrowing an item with the intention of returning it:

To merely use the item would be permitted if he is certain that the owner allows.

3. In the event that it was explicitly permitted in the past or there is a prevailing custom to

allow this action: In the event that this item (or similar items) was explicitly permitted in the past, or in the case that there was a prevailing custom that all people would allow this action, one may even take food or other items.

The Ketzos and others rule that one should not take something relying on assumed permission. In his code, “Shulchan Aruch HaRav” rules like the opinion of Tosfos that it is prohibited to take something relying on assumed permission. However, he stipulates, that a member of one’s household may give bread to a poor man if the prevailing custom was to allow this gift.

However, when discussing the laws of guardianship he writes one is forbidden to enter into someone else’s house and borrow his books without permission. He then quantifies this Halacha by stating “unless he knows for certain that the owner does not care”. One can imply from his words that in the event that one does know for certain that he does not care one is permitted to borrow the books. This seems to contradict his very words in his previously quoted Halacha.

It is clear that there is a distinction between “taking” something without explicit permission and “borrowing” something where you are relying on assumed permission. The Aruch Hashulchan permits one to take food without permission, in the case where the recipient frequents the owner’s home and has received permission for this in the past. In that case, he writes, it is acceptable.

THE PROHIBITION AGAINST DAMAGING

The Torah details many prohibitions regarding the property and possessions of his fellow man. The Halachah lays down laws regarding trade, theft, inheritance, business partnerships, neighbors’ rights etc., but interestingly the section of the Talmud that discusses all of these is given the general title of “Nezikin – Damages.”

Perhaps the reason for this is that the basis for all these Halachos is the underlying concept that one may not damage in any way the property or possessions of another. Stealing from someone, for example, quite apart from the Issur of Gezel, is a type of Nezek because the affected party loses out financially.

Interestingly, although the Torah provides detailed laws for a damager paying compensation to his victim, the Torah does not actually explicitly prohibit the action of damaging in the first place. Rabbeinu Yonah (Commentary to Pirkei Avos, Chapter 1) writes that since the Torah prohibits stealing, it follows that it is forbidden to damage someone else’s property. Perhaps the explanation of this is that if we consider carefully what it is about stealing that is so wrong, we conclude that apart from the inappropriateness of ill gotten gains, the principle injustice is the fact that the victim has suffered a loss. As such, to damage someone else’s property is as forbidden as stealing (and perhaps to an extent morally worse, because the damager himself gains nothing from his actions).

The prohibition of not damaging another’s property follows on from several other Mitzvos of the Torah, too. “Ve’ahavta Le’reyacha komocha – love your fellow man like yourself ” is interpreted by Hillel to enjoin that one must not do to another what one would not like done to oneself, and clearly that would include taking care not to damage his property and possessions as much as one takes care of one’s own.

In fact, the Torah forbids one to even indirectly cause damage to someone else (although sometimes there is no financial liability if the damage is done indirectly). Furthermore, the Torah obliges one to pay for damage that was done even unintentionally - a person is held responsible for the consequences of his actions even if he acted without intent.

Sometimes, even without action but by talking alone, a person can cause financial damage to someone else (for example, by informing a known thief where he can find goods to steal), and often just by talking Lashon Horah, one can cause irreparable financial loss to another.

And it goes even further than that. Sometimes, just by merely looking, without acting or saying a word, one can cause monetary loss to another. For example, the Gemora forbids one to stare at someone else's property or possessions to effect an Ayin Horah. Further, sometimes just by looking into a neighbor's property, you invade his privacy, thus restricting him from going about his private affairs due to his concern for being observed. Limiting the use of someone's property is also considered as damaging him financially. All in all, then, the Torah places much emphasis on respecting other people's property and ensuring that one does not act in any way that may cause even a slight financial loss to someone else.

In the following pages we shall examine some of the basic laws of Nezikin, and it is hoped that this study will serve to provide a heightened awareness of the issues involved and an increased sensitivity to the rights and possessions of our fellow men.

This is not just an obligation, but it also leads one to piety and righteousness, for as the Gemora (Bava Kamma, 30a) says, "One who aspires to be a pious man, let him fulfill the Halachos of Nezikin."

What from the Torah is that when one causes damage to another, he is culpable and he must compensate the victim for his losses. What is also clear is that using extreme caution so as not to cause damage to a fellow Jew, is notably meritorious. One who cares for another's possessions in this manner bears the Talmudic title of a true "Chasid."

TYPES OF DAMAGES

The Gemarah states clearly that it is prohibited to cause another person damage, even in a causative manner. The question is, what is the actual source of this prohibition? Is there an actual Torah prohibition not to damage or is it merely a Rabbinic ordinance? A careful search will show that no "Thou shall not damage! לא יזיק appears anywhere in the Torah. This being the case, there is a divergence of opinions as to under which specific verse this prohibition lies.

Rav Mordechai Yoffel, in his monumental work "The Levush", states unequivocally that there is indeed a Torah prohibition against damaging another's property and he cites a number of sources. The primary source, he writes, is derived from the prohibition against stealing. That is the assumed position of Rabeinu Yonah and the Tur as well. (quoted in Sema's commentary on the Shulchan Aruch).

The Minchas Chinuch² however maintains that the prohibition is not derived from the prohibition against stealing but rather it is derived from the words "V'Ahavta L'Reiacha

Kamocha-and you shall love your friend like yourself.” Another source cited by the Minchas Chinuch is the Mitzva to return a lost object.

If the Torah obligates us to return the object and to protect our friend’s property from potential damage caused by outside forces, reasons Rav Babad, then certainly we are not allowed to actually cause the damage.

This reasoning carries with it various Halachic implications. One example is whether a person is allowed to damage with the intention of paying for that damage.

Another issue discussed by the Poskim is, in the event that a person does damage in that manner, will he be disqualified to testify as a witness in a Bais Din. As a matter of principal, one who steals is definitely invalidated as a witness. The question is, is this true of one who damages as well? This may be dependent on the above discussion.

Various Forms of Damage – סוגי מזיק

The laws of torts and damages are many as they are complex. We will focus on a number of the more pertinent areas of damages and some of the more practical implications that are dealt with on a constant basis.

For the purposes of clarity, we will categorize the forms of damage into four primary classifications:

1 . אדם המזיק

Adam Hamazik- A human who causes property damage in a direct manner - Adam Mu’ed Le’Olam- A person is always accountable.

The Mishna (Bava Kama 26a) states that when a person causes damage through his physical being, he is responsible even without negligence. There is a difference of opinion as to how far this rule extends. Ramban and others rule that a person is responsible even for actions that are totally out of his control. Tosfos, and others, explain that this rule merely gives a heightened culpability. They rule that although negligence is not required, if the action was totally out of the damager’s control, he would be exempt from paying for damages incurred. However, if it was slightly in his control he would be responsible even if he was not negligent.

Both positions are cited in the Shulchan Aruch and the commentaries. This being the case a Bais Din will likely not award a plaintiff damages in the event of an uncontrollable “Ones” as will be discussed at the end of this section.

2 . גרמא – גרמי

Gerama and Garmi - Two basic levels of causative damage

Causitive damages are classified in Halacha as either of the following two levels:

1. Gerama –totally indirect damage
2. Garmi –causative damage which is a direct outcome of an action.

A Gerama damage is not actionable in Bais Din, however, the tortfeasor has a heavenly obligation to compensate the victim for his loss. Where the damage can be classified as a Garmi, Bais Din will indeed enforce the damager to pay for the loss incurred although the

damage was not incurred through a direct action.

The exact criteria which differentiate between these two levels is a matter of great complexity as well as a dispute between the Poskim. Matters involving such damages (like all matters involving another party) must be brought before Bais Din or an impartial Rabbinic authority who will analyze each specific situation.

3. חבלה

Personal Injury- Where one human damages another human's physical body.

Where a person damages another's belongings there is only one type of payment required – Nezek; the actual damage. On the other hand, where one individual damages another person's body the Torah obligates the damager to pay five different types of damages:

1. Nezek – Actual damage
2. Tza'ar – Pain and suffering
3. Ripui – Medical bills
4. Sheves – Loss of work
5. Boshes – Embarrassment

The application of this payment, the evaluation process, as well as which of these obligations are actionable in today's Bais Din system, is beyond the scope of this series. Again when these matters do occur, they should be settled or litigated before a competent Halachic authority.

4. ממון המזיק

Mamon Hamazik – Damage caused by a person's assets

In addition to a person's own actions, the Torah obligates a person to look after and to take responsibility for the actions, as well as the reactions, of his belongings. In the days of yore, where pets and livestock were an integral part of daily life, this area of the laws of damages was more common. Today, although people may own pets and do have an obligation to guard them correctly, damage caused by one's animals are much less common and therefore not necessarily actionable in today's Bais Din system.

There are however some areas of asset damage which are more frequent and, according to many authorities, are therefore actionable even in today's Bais Din system.

ASSESSING DAMAGE – תשלומי נזיקין

Actual Loss Versus Replacement Value

The Mazik's obligation is to pay for the damage incurred and he does not have to pay replacement value. The damaged item remains in the possession of the owner and he must deal with selling it for its parts if he chooses to do so.

For example, if someone caused damage to a car that was purchased one month prior to the accident, the victim will not be entitled to recover the full book value of a new car. (Where the owner has insurance, the halacha will have different ramifications as will be

addressed below.) The mazik will only have to reimburse the victim for the difference between what the car could have been sold for immediately prior to the accident and what it can be sold for now.

Value of Personal Items Many items, although they can be valuable to their owner, have minimal or no value when sold on the open market. For example, the glasses or the clothing of an individual can be worth hundreds of dollars to the owner, however to be sold to others can be next to impossible. There is a great question amongst the Poskim as to what the obligation of one who damaged such items is. Nesivos maintains that the Mazik is merely obligated to pay the loss according to its market value. Others prove that the owner's personal loss must be taken into consideration as well.

The Full Picture

Additionally, when assessing damages, we look at the full picture. For example, if a person is in a store and damages a battery of a computer, his obligation would not necessarily be to pay for the battery which might cost hundreds of dollars. Rather, he would be merely obligated to pay the difference between what the computer can sell for without the battery and what it would have sold for with the battery.

Chazon Ish rules, that this is only applicable when the damaged item was for sale. If the owner was going to keep it the damager would have to restore the item to its original state.

Damaging an Insured Item

There is an interesting discussion and a great debate amongst the contemporary Poskim as to what are the Halachic obligations of a Mazik who damaged an insured item. In this scenario the owner will not actually suffer a financial loss as the insurance company will reimburse him. Some say that we focus on the Mazik's actions. Since he has caused damage, he is required to pay for it. The fact that the insured had spent money to protect his possessions was his own expense and his own foresight. Consequently, he should realize any benefit that evolves from the coverage – not the Mazik. Others argue that if we look at the full picture the damaged party has not suffered any loss. The Mazik is therefore not obligated to pay.

Questionable Damages

In summation, as mentioned earlier, there are two relevant areas in regards to damages. One is the prohibition to damage and the other is the obligation to pay for damages incurred. One of the primary differences between those two areas is when there is a questionable situation. As with most areas of prohibition, whenever dealing with an Issur DeOraysa, a Scriptural Prohibition- one must err to the side of caution. Whenever there is so much as a doubt as to whether or not a specific tort is Halachically permitted, one must refrain from causing the said damage. However, after the fact, where the question is one of restitution, a Bais Din will typically not obligate the damager unless it is clear that the damage he has caused is actionable.

MALPRACTICE

In American law, rooted in traditional English common law, a professional under a duty to act who fails to follow generally accepted professional standards, and that breach of duty is the proximate cause of injury to a plaintiff who suffers harm, is guilty of the tort of malpractice, and the injured party may bring a claim for damages against the tortfeasor.

There is at present a widespread feeling that litigation in general, and medical malpractice litigation in particular, have spiraled out of control. Proponents of tort reform claim that malpractice litigation is enormously wasteful, as it siphons away vast sums of money from productive enterprise; that it encourages a great deal of wasteful defensive medicine which serves no legitimate medical purpose and is performed solely to ward off litigation; that it is a significant factor in the steep rise of health insurance premiums; and that it discourages the entry of practitioners into the field of medicine.

One radical proposal of this camp is the complete abolition of the tort framework for malpractice, and its replacement with a public fund for the compensation of victims. Decisions would be made by medical experts, not juries, which frequently award sums that the reformers deem inordinate.

Defenders of the current system argue that the threat of dire penalties is a necessary deterrent against carelessness and negligence; that the winners of large awards are generally deserving, suffering victims of egregious mistreatment, not frivolous manipulators of the system; and that the drag on the health care economy due to malpractice costs is quite small relative to its overall size.

However one may feel about this debate, it is clear that the Halachah has a very similar conceptual framework to that of the current system; the rubric of hezek is our equivalent of torts, and the sugyos that deal with what secular law calls malpractice are simply discussing special cases of hezek.

As we shall see, several basic interrelated factors are relevant to the determination of liability in malpractice scenarios:

- 1) Fault – is there evidence of the tortfeasor's negligence, or is there reason to presume such on his part?
- 2) Compensation - has the tortfeasor been paid for his services, or was he working pro bono?
- 3) Expertise - what level of expertise did the tortfeasor possess?
- 4) Authorization – was the professional authorized to practice by either a Jewish or civil certifying body?

There is actually considerable overlap between these criteria: a highly expert professional may be presumed to have not been at fault, and one who has been paid for his work will be held to a higher standard than one who has not.

Our analysis will begin with several Talmudic discussions of the topic, concerning professionals in general, judges, and doctors; we will then proceed with the formulations of the classic poskim; and we will conclude with several contemporary treatments of

medical malpractice scenarios.¹

The Gemara discusses the liability of slaughterers, millers, bakers and moneychangers for losses they cause their clients. Regarding butchers, the Gemara distinguishes between one who was “expert” and one who was not, and between one who worked for free and one who charged a fee; the latter criterion is also applied to millers and bakers. In the context of moneychangers, the Gemara introduces a superlative level of expertise, “such as Danku and Issar [two expert moneychangers] who have absolutely nothing left to learn”.²

The Gemara discusses judges who issue erroneous rulings and thereby cause financial injury to litigants. New criteria are introduced: authorization from the Reish Galusa or acceptance by the litigants themselves are mitigating factors that can eliminate judicial liability.³

The Tosefta rules that a doctor who kills his patient in the course of his treatment is exiled, even though he was “skilled” and operated under the authority of Beis Din;⁴ elsewhere, it rules that a “skilled” doctor who treats a patient with the authorization of Beis Din is exempt from liability be'dinei adam but “dino masur la'shamayim”.⁵

The Shulchan Aruch codifies the Talmudic rules governing of general malpractice.⁶ Shach cites Maharshah that the definition of an “expert” slaughterer is one who has slaughtered “small fowl” three times.⁷ The Pis'chei Chosen is uncertain about the application of this standard to other professionals such as watch repairmen or launderers, arguing that even three successful watch repairs ought not to qualify the repairman as “expert”, as each job may involve a different area of the watch.⁸

The most important source on the topic of medical malpractice is a passage in Ramban's Toras Ha'adam, in which he explains that authorization of a Beis Din only absolves a doctor of liability be'dinei adam, not be'dinei shamayim.⁹

Another important position is that of R. Shimon b. Tzemach Duran, who argues that the medical practitioner in the Talmudic context is a surgeon - “one who cuts with iron” - whose work is inherently fraught with danger, but that a doctor whose treatment involves draughts, poultices, medicines and similar is completely exempt from penalty for harm he causes as long as his intention is to heal and not to harm. He warns, however, against relying on one's own experience and failing to defer to a greater expert.¹⁰

The Shulchan Aruch rules that a doctor may only practice if he is “expert”, and where

---

1 Note that our discussion focuses on the *Halachah's* internal treatment of malpractice, and we do not enter into the questions raised by the intersection of *Halachah*, secular law and custom, or by the prevailing system of malpractice insurance. See, e.g., R. Mendel Shafran's letter, printed in *Umka De'Dina (Geneiva, etc.)* pp. 66-67 and R. Yosef Fleischman's discussion on pp. 57-58 of that volume for discussion of these points..

2 *Bava Kama* 99b-100a.

3 *Sanhedrin* 5a. The rules of judicial malpractice as developed by the *poskim* based on this and other relevant *sugyos* are exceedingly complex and well beyond the scope of our discussion, and we will not discuss this subtopic further.

4 *Tosefta Makos* 2:5 (*hashmatah*).

5 *Tosefta Bava Kama* 6:6 and 9:3.

6 *Shulchan Aruch Choshen Mishpat* 306:4;6-7.

7 *Shach* *ibid.* *Seif Katan* 7.

8 *Pis'chei Choshen (Schirus)* Chapter 13 n. 26.

9 *Toras Ha'adam, Sha'ar Ha'Sakanah* s.v. *Be'perek ha'hovel*.

10 *Resp. Tashbatz* 3:82.

there is no one greater than he present. A doctor who harms his patient is liable, even if he is “expert”, if he lacks authorization from Beis Din, and even one possessing such authorization is still liable be'dinei shamayim.¹¹

The Beis Hillel initially defines an “expert” doctor as the possessor of a written certification (“doctorate”) from a board of expert doctors, and he proceeds to explain that such certification still does not suffice to exempt him from liability insofar as he lacks authorization from a Beis Din, and that conversely, one so authorized is exempt from liability (be'dinei adam) even if he lacks the written certification. He seems to equate authorization from a Beis Din with acceptance by the community, and he notes that in his region, there were autodidacts who had apparently read medicine on their own and were widely considered experts, even though they lacked formal certification, and that since the community had accepted them, they were exempt from liability.¹² Rav Yosef Shaul Nathanson notes Beis Hillel's required qualifications of both certification of competence and authorization by a Beis Din, and laments that they are not adhered to in contemporary times.¹³

The Aruch Ha'Shulchan also rules that in contemporary times, a doctor must be certified by the government, and he still must not practice where there is a greater doctor. He qualifies that the liability (bedinei shamayim) of a doctor who was authorized by Beis Din (and the government) is only where there was an element of negligence and insufficient caution, but in their absence, he has done nothing wrong and bears no responsibility at all.¹⁴

R. Eliezer Yehudah Waldenberg explains that the significance of Beis Din's authorization does not derive from any presumed medical expertise of Beis Din, but rather from its capacity as the people's representative, which gives it the authority to grant the right to practice. This is why Beis Hillel is able to maintain that the community's acceptance suffices even in the absence of an authorization of a Beis Din, and this also serves to justify the prevailing custom, noted by R. Nathanson, to generally dispense with Beis Din authorization, since the ultimate criterion is really the people's own grant of the right to practice, and governmental licensing plays that role today. R. Waldenberg also qualifies in various ways the restriction against a doctor practicing in the presence of a greater one.¹⁵

R. Shlomo Zalman Auerbach has a similar view, writing that a surgeon who is willingly asked by a patient to perform a surgery which the patient understands to be risky is not responsible for any adverse consequences, as long as he is not careless. He also writes that the penalty of exile does not apply to a doctor who kills due to a misjudgment, but only to one who means to prescribe a certain medicine but accidentally prescribes the wrong one, or who reaches for a sterile knife but erroneously picks up a non-sterile one.¹⁶

R. Shlomo Zafrani discusses the case of a mohel who unsuccessfully attempted to perform a particularly complicated bris, resulting in the subsequent need for a much more expensive procedure. He concludes, based on the aforementioned rules of both general and medical malpractice, that the mohel is exempt be'dinei adam, and his responsibility

---

11 *Shulchan Aruch Yoreh De'ah Siman 336 Seif 1.*

12 *Beis Hillel Yoreh De'ah ibid.*

13 *Divrei Shaul (Yosef Da'as) Mahadura Tinyana ibid.*

14 *Aruch Ha'Shulchan ibid. Seif Katan 2.*

15 *Resp. Tzitz Eliezer*, Vol. 5, *Ramas Rachel* Ch. 22.

16 *Nishmas Avraham* (Second Expanded Edition), *Yoreh De'ah ibid.* #9 p. 437.

be'dinei shamayim may depend upon whether he was careless, although he suggests that in his case there may be no liability be'dinei shamayim at all, since the damage was indirect (grama).¹⁷

R. Yosef Fleischman has an excellent, comprehensive discussion of medical malpractice, encompassing most of the sources and issues we have seen, in the course of which he suggests that for various reasons, a doctor who charges for his services, in violation of the Halachah, will not have the dispensation of having operated under the authorization of Beis Din.¹⁸

---

¹⁷ *Shimru Mishpat* (Vol. 1) *Siman* 86 pp. 299-303.

¹⁸ *Umka De'Dina* (*Geneivah, etc.*) pp. 50-59.

ח"מ סימן שעח-שפח

הלכות נזיקין

סעיף א

Note: The Laws of Nzikin are dealt with at length in the Shulchan Oruch. We have presented a summary of the Halachos and the words of the commentaries. However we have only provided "Iyunim" (In-depth notes) for select Halachos, therefore it is recommended that one try also to gain familiarity all the other Halachos as well.

שע"ח – נזיקין

סעיף א'

אסור להזיק, ואם הזיק חייב לשלם, בין שוגג בין אונס, ^{מחבר}. ודוקא שאינו אונס גמור, ^{רמ"א}. הלי מגומגם וכך הול"ל "וי"א" וכו', ^{שי"ד}.

מזיק במתכוין אפי' אונס גמור חייב, ^{שי"ד}.

כיצד נפל מן הגג או שנתקל חייב לשלם, ^{מחבר}.

מקורות ועיונים:

שו"ת חוות יאיר סימן קסט

ע"ש הנה שמעתי אף כי לא הודעתני מהיזק שבא לך ע"י האורח הרגיל כאכסניא דאתי לקיצין כמעט בכל חודש שהלך לבית המשטה ונשתכר וכשחזר לביתך לחדר משכבו שכח לכבות נר שעוה המשולב והניחו דולק ונשרף המכסה שעל השלחן עם השלחן וארגז של כלי לבן וכמעט שלא נשרף גם הוא המקום ימלא חסרונו ויפה עשית שלא הודעתני כי בכל צרתך לי צר ואי לידי צייתית תתבענו בדין על היזקך כי יצא חייב לשלם תשלומי נזקך בלי ספק כי אדם מועד לעולם וכו' ואי פריש מלהתאכסן/מלהתאכסן/ עוד אצלך לפרוש ואי לא יפרוש יזהר להבא. כמעשה שהיה שעושר ר"פ הידוע לך בא לדין עם שפחתו שהזהיר אותה כמה פעמים שלא תגדל המדורה בתנור בית החורף ותשגיח בפרט על העץ שתניח ליבש בנקב גדול שעל פי התנור להסירו אם תרצה להרבות בחבילות ולא השגיחה ונאחז שלהבת מתוך התנור בעצים שעל פי התנור ונשרף לו קצת כלי בית לערך ששה ר"ט ונתחייבה השפחה לשלם כי לא טענה רק ששכחה להסיר העצים ולקח התובע הפסק כתוב וחתום וכל השומעים תמיהו על התובע שנטפל עם שפחתו העניה כי הוא איש מכובד ונדיב כידוע לך עד כי הדיין עצמו שאלו על זה והשיב כי חלילה לו לבקש ממנה דבר רק להפחידה להבא שתזהר בזה ותשמר מלעשות היזקות באבדון ושבירת כלים. לכן איעצך שגם אתה תעשה כן מטעם זה ממש ואתה שלום וגו'. נאם יאיר חיים בכרך /מהגהות ב"ד/ למדנו מדבריו דשכור שהזיק חייב לשלם וע' כנה"ג ח"מ (שע"ח אות ט') שפסק דחייב לשלם וע' עירובין (ס"ד) וזכ"ל ח"מ ח"ב (אות שין).

בירור הלכת: בענין שליח המבצע נסיעה ברכב בעה"ב ואירע תאונה לרכב

נושא הלכתי: מזיק באונס, מזיק ברשות, מזיק המתעסק במלאכת בעה"ב.

שאלה: ראובן בעל רכב יפנוי להובלה הוצרך לבצע הובלה בנסיעה לצפון הארץ. מאחר ולא חש כרכ בטוב ביקש ראובן מיידו שמעון שיבצע עבורו את הנסיעה ברכבו של ראובן. וקצץ לו על כך את שכרו מראש.

כשכנס שמעון לרכב לקראת הנסיעה קנה עבורו ראובן דבר מאכל ומשקה צדה לדרך. בעת הנסיעה אירעה תאונה לשמעון כאשר התנגש בעמוד חשמל, וכתוצאה מהתנגשות ניווק השה רכבו של ראובן האם מחויב שמעון לשלם על נזק הרכב.

תשובה: אין לחייב את שמעון מדין שומרים ובניד כשומר שכר, כיון שראובן היה עמו במלאכתו בתחילת ירידתו למלאכה. ומימי יש לדון ולחייבו מדין אדם המזיק.

והנה באופן שהיתה רהתנושות שלא בפשיעתו של שמעון יש לפטור את שמעון גם מדין אדם המזיק כיון שמתעסק במלאכת בעה"ב דבכה"נ לא חשיב אדם המזיק לשיטת הרמב"ם הריב"א ורבינו פרץ ויכול לומר קים לי כוותיהו לפטור א"ע. ובאונס ומיור או דגניבה אף לשיטת תוס' פטור.

ואולם באופן שפשע בהתנושותיו וכיון שגרדם בנסיעה ומחמת כן התנגש בעמוד באנו למחלוקת הבית מאיר והחזקא בשיטת הראב"ד והרמ"ם האם יש מקום לפטור מתעסק במלאכת בעה"ב גם כשהנוק נעשה בפשיעה שלא במתכוין. הרמ"ם צדד לומר קים לי כהראב"ד והרמ"ם ולפי' בניד יפטר. ואילו החזקא ס"ל לחייב בזה אליבא דר"ע כיון שפשע ונלעיד עיקר כרחוקא דאין הספק בשיטת הראב"ד מוציא מהנמשניות הפשוטה בשאר ראשונים לחייב מזיק בידים בפשיעה וס' כמתעסק במלאכת בעה"ב ולא מתכוין להזיק. והלכתא כבתראי הוא י"ר החזקא לאור הטעמים לעיל. הלכך נראה דחייב שמעון לשלם עבור ההזק ישהיה את הרכב בעת התנושותו בעמיד חשמל כאשר הדבר נעשה בפשיעתו.

א זעפראני, שלמה בן יצחק עמוד מס 129 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סעיף ב'

נפל מן הגג חייב לשלם בין ברוח מצויה בין באינה מצויה, מחבר. דלא מיקרי אונס גמור, רמ"א. ובס"א איירי בהיזק כלים ופטור ברוח שאינה מצויה, משא"כ בהיזק אדם, סמ"ע. תמוה לי מנין לרבינו זח, ט"ז.

סעיף ג' - נשמטה השליבה, מהודקת וחזקה פטור, ואם לאו חייב, מחבר.

סעיף ד' - ברשות המזיק פטור עד שיתכוין וכמו שיתבאר.

סעיף ה' - אסור להזיק בראיה, לפיכך אסור לעמוד על קמת חבירו, מחבר. וכן נזקי שכנים, סמ"ע.

סעיף ו'

בכ"מ שמזיק חייב, אפי' ברשות המזיק חייב אם היה במזיד, ואם הוזק בו בעה"ב חייב ואפי' היה בשוגג, וי"א אם ראהו בעה"ב והוזק בו פטור, מחבר. דאיהו דאפסיד אנפשיה, סמ"ע.

סעיף ז'

שניהם ברשותות או שלא ברשות ולא ידעו זמ"ז, הוזקו זב"ז פטורים, מחבר. הזיקו זא"ז חייבין, מחבר, סמ"ע. ראו זא"ז חייבין אע"פ שלא כיוונו, מחבר.

מקורות ועיונים:

שו"ת חוות יאיר סימן רז

שאלה ראובן רץ לקול השמש המכריז ברחוב לקידוש לבנה ומפני מרוצתו פגע בחנות של לוי העומדת לפני פתח ביתו ושפך כד של שמן והפיל כמה כלי זכויות ושיברן ותבעו לוי לדין והשיב ראובן כי רץ ברשות לדבר מצוה רבה כזו כמ"ש אלו לא זכו ישראל רק לקבל אביהם שבשמים וק"ל בכה"ג ברץ בע"ש בין השמשות פטור בנזקי חבירו. וחבירו שהיה יודע ספר התחכם לפי דעתו להשיב כי ענין וטעם שהרץ חייב בנזק המהלך הוא מפני דהוי ליה הרץ משנה כי דרך בני אדם להלך ברה"ר לא לרוץ לכן לא נזהר המהלך ממנו כי בא פתאום בחוץ לסדר עולם ולכן בע"ש בין השמשות שרץ ברשות ודרך בני אדם לרוץ ולכן פטור דה"ל לזה

שמהלך להיזהר ולילך מן הצד ואם כן דווקא באדם הניזוק מש"כ בהזיק כלים דלא שייך טעם זה אפילו רץ ברשות ותדע דאם לא כן הטעם למה פטור הרץ ברשות אם משום דנחשבו נבהל ונחפז בלי זמן לנתינת לב למה שלפניו ה"ל כאונס קשה הלא נזק חייב גם באונס ואפילו נפל מן הגג ברוח שאינו מצויה כמ"ש בס' שע"ה ס"ב ע"ש סמ"ע וס' תכ"א ס"א וכן אונס של הרץ גדול מזה. אלא ע"כ הטעם משום דה"ל לחבירו להיזהר. ועוד טען לוי דלא פטור רז"ל לרץ בע"ש אלא דווקא בר"ה ממש שכל היום עוברים ושבים שם רבים ובע"ש בה"ש גם כשרצין ברשות הוא מש"כ החנויות העומדות לפני פתחי הבתים אינם רק צדדי ר"ה ואין דרך ב"א לילך שם דרך עוברים בר"ה כששלום בעיר וממילא ג"כ אין דרך לרוץ שם והריצה אפילו בע"ש בה"ש לאו ברשות הוא:

תשובה נראה דחייב ראובן לשלם ולא משום טענת לוי דטעם הרץ ברשות דפטור משום דה"ל למהלך ברה"ר להיזהר ממנו והוליד מזה דדווקא כשהזיק אדם המהלך. אין הטעם נכון דאם זה משנה ורץ פתאום אין סברא דמוטל על בני אדם שבר"ה להיזהר מזה על כי כמנהג יהוא ינהג וא"כ נמי לפטרו גם בנזקי כלים ונאמר מפני שרץ ברשות מוטל על כל בעלי חיות להכניס אליהם ולא דמי למזהיר ממש ובענין דרך עולם כמו [משנה ח' פ"ג דב"ק] בעל חביות ראשון ועומד לפוש ומזהיר לבעל חביות שאחריו שיעמוד ומה שביקש להוכיח טעם זה מפני דא"א לומר דע"כ פטור מפני דה"ל הנזק כאונס מפני דמה שרץ הוא ברשות הלא ק"ל אפילו אונס גדול דנפל מן הגג חייב. לכאורה הוכחה נכונה היא מפני קושיא אבל באמת ל"ק מידי והנה כשל עוזר ונפל עוזר דלא רבתה תורה בנזק אפילו נאנס המזיק רק כשהזיקו בגופו או בממונו ברשות הניזק והכי מבואר בלשון הרמב"ם בהדיא לכן כל שרץ ברשות ה"ל כרשות עצמו ולפחות כחצר של שותפות מש"כ כשרץ שלא ברשות ה"ל בחצר של אחרים שאין לו רשות בהם וק"ל והוא דנפל מן הגג נמי מייירי בשנפל לחצר חבירו הניזוק וכך מבואר המשך דברי הטור וש"ע ס' שע"ח. וגם משום טענת לוי השניה שטען דלא פטור לרץ רק ברה"ר ממש לא בצדדי ר"ה לא ברירא לי להוציא ממנו אף כי סברא נכונה היא מן הסתם מש"כ כשקורין לקידוש שלם הקהל נאספים פתאום דרך ההולכי לילך אל אשר יהיה שמה הרוח מיד בצאתו מפתח ביתו באמצע ובצדדים וה"ל הכל ברשות. רק טעם שנ"ל שראובן חייב דאין למידין כלל מרץ בין השמשות בע"ש. דבהיל טובא שהרי הוא ספק לילה והוא זמן מועט לפני הלילה ממש לכל היותר כדי הילוך אלף ות"ק אמה [כבטור וש"ע א"ח ס' תר"ח] ואת"ל דמצוה זו דרבנן גדולה מאד מאד הרי אפשר לקדשה ביחיד והא דברוב עם וגו' אינו כדאי שיפטר הרץ וה"נ הרץ לבה"כ אף על פי שיש לו בגמ' אסמכתא מקרא לרוץ וגדול שכר אמנה קדיש וברכו והתפלה עם הציבור. וכ"כ הב"י בשם המרדכי שאין ללמוד שאר דבר מצוה מע"ש בה"ש. עוד היה נראה לכאורה לחייב ראובן מפני דלא פטרינן לרץ בע"ש בכל גוונא דרש"י פי' /ב"ק דף/ מ"ח רע"ב דאותו סוגיא דרץ חייב ורץ בע"ש פטור דדף ל"ב ע"א מייירי הכל בהזק בו חבירו ומיייתי לה הסמ"ע ס' שע"ח ס"ק ו' באמת מ"ש בשם רש"י בפי' הוזק לא מצאתי ומ"מ ממילא מישתמע וא"כ דמ"ש בסוגיא /ב"ק דף/ ל"ב מייירי דווקא בהזק ה"ה ה"נ הא דפטור איסי ברץ בע"ש מייירי בהזק ולפי מ"ש הסמ"ע שפירשו שהמזיק עומד במקומו מש"כ בהזיק /בהזיק/ ודאי חייב א"כ בנדון הנ"ל דחנות עומד וזה רץ אפילו בע"ש בה"ש היה חייב והכי משמע לשון הש"ע והוזק המהלך ברץ וכ"כ הטור וע' בו שהרמ"ה חולק על פי' רש"י וכן הרמב"ם וחלילה להכריע בין גדולתן רק שלא הבנתי איך יתכן שניהם רצים ואפילו אחר /אחד/ רץ וא' מהלך הוזקו לפי' רש"י ולדעת הסמ"ע שפי' שהניזק הולך בצדו וניזק ממנו והמזיק עומד במקומו ועוד קשיא מיני' וביה שאמר שם בגמ' /ב"ק דף/ מ"ח רע"ב שניהם ברשות שניהם שלא ברשות הזיקו זה את זה חייבים ומשמע ודאי הא אחד ברשות ואחד שלא ברשות והזיק זה שברשות את זה דשלא ברשות פטור והיינו ממש אחד רץ ואחד מהלך כמ"ש בש"ע לשון לפיכך וא"כ א' רץ וא' מהלך אפילו הזיק המהלך ברץ פטור והוא מ"ש בגמ' דברשות פטור ורש"י ביקש לתקן זה במ"ש זז"ל דברשות פטור בין הזיק דבידים בין הזיק דממילא ובדלא ידע ליה רק שדעתי קלושה מלהולמן איך היזק בידיים ולא ידע ליה ועוד דא"כ לא סיפא רישא ובטור וש"ע ורמב"ם לא ביאר כלל דין נזק הרץ במהלך. סוף דבר צריך נגר להלום שני הסוגיות דבש"ס לפי' רש"י ולדעת הרמב"ם לכן הייתי קוהה לחייב ראובן מצד זה ומחזורת' דחייב מדברינו הראשונים דאין ללמוד מע"ש בה"ש שכתב הב"י בשם מרדכי ע"ש שג"כ משמעות דבריו לפטור בע"ש בה"ש גם בהזיק רק שלא בכונה ותו לא מידי. נאם יאיר חיים בכרך

סעיף ח'

הוזק מהלך ברץ חייב, אבל בע"ש בין השמשות פטור, מחבר. תלינן שלצורך שבת רץ, רמב"ם משמע אפי' שיהא פנוי לשבת פטור, סמ"ע.

סעיף ט'

פגע סוסו בחבירו חייב, ואם של גוי אין המזיק חייב יותר ממה שהזיק, מחבר.

דרך שמחה ושחוק הואיל ונהגו כן פטורים מ"מ אם נרא' לב"ד לעשות סייג עושין, רמ"א.

בירור הלכה: בדין חובל ומזיק בשעת ריקודים

נושא הלכתי: פטור מחילה או אונס במזיק בדרך שמחה

שאלה: ראובן ושמעון היו מרקדים לפני החתן לשמחו. בעת השתלהבותם בריקודים בקפיצות ובתנועות פחזות. נפגע שמעון ע"י ראובן כך שנפלו לו משקפיו ונשברו, ואף נחבל מחמת מכת ראובן כתוצאה מתנועת הריקוד והפחזות.

תובע שמעון מראיבו את דמי החבלה והנזיקין. ולעומתו טוען ראובן שלא נתכוין לחבול בו ולא להזיקו. וכל מה שהיה בשעת השמחה אינו באחריותו לתשלומי חבלה ונזיקין. עם מי הדין.

תשובה: יש לפטור את ראובן מחייב החבלה והנזיקין. ואע"ג שדין המזיק את חברו בדרך שמחה שנוי במחלוקת אם לחייבו או לפוטרו, מ"מ בנ"ד שלא ירדו לשם חבלה ונזיקין אלא לריקודים ושמחה בהסכמה משותפת. שוב א"א לצמצם ולשלוט על הפעולות הלא יציניות שנופלות עקב כך. וע"כ נחשבת החבלה וההזיק כדבר אונס גמור, כיון דאדעתא דהכי (ריתי. נע"פ תשובת הראש, ומרן השרע סי' תכ"א ס"ה).

א זעפראני, שלמה בן יצחק עמוד מס 55הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

שע"ט – נזיקין

סעיף א'

זה בא בחביתו וזה בא בקורתו ופגעו זב"ז ונדברה חבית בקורה פטור, מחבר. ודוקא שסייע בעל החבית בשבירתו, סמ"ע.

סעיף ב'

בעל קורה ראשון ונשברה חבית בקורה פטור, ואם עמד בעל קורה לנוח חייב, מחבר. ואפי' אינו ממלא כל הדרך, סמ"ע. אם הזהיר פטור, עמד לתקן פטור אע"פ שלא הזהיר, מחבר.

סעיף ג' - בעל חבית ראשון ונשברה חבית בקורה חייב, עמד לנוח פטור, מחבר. הזהיר חייב, עמד לתקן אע"פ שלא הזהיר חייב, מחבר. דוקא ידע דעמד לכתף, ולא נהירא, ש"ך.

סעיף ד'

מילא חצר חברו כדי יין ושמן אפי' ברשות כל עוד שלא קיבל לשמור נכנס ויוצא ופטור על שבירתו, מחבר. ראב"ד וטור כתבו דבריו תמוהין אם לא שלא נתן רשות למלאות, סמ"ע. שברם בכוונה אפי' לא נתן רשות חייב, מחבר.

בירור הלכה: רכב החונה שלא ברשות במגרש חנייתו של חבירו או בפינת הסיבוב ברח"ר - דין אחריות הנזקים והחבלות

נושא הלכתי: דין נזיקין מהברשות שלא ברשות בידיעה אך שלא בכוונה

שאלה: שמעון החנה את רכבו שלא ברשות במגרש חנייתו של חבירו ראובן, או בפינת הסיבוב ברח"ר, ראובן בדרך יציאתו או פנייתו פגע ברכבו של שמעון ואירעו נזקים וחבלות. על מי מוטלת אחריות הנזקים והחבלות.

תשובה: במקרה שהחנה שמעון את רכבו במגרש החניה של ראובן
אז אם לא התכוון ראובן להזיק את שמעון בעת יציאתו פטור למרות שראהו כיון שנוסע ברשותו הפרטית ושמעון ישהחנה שלא ברשות אחראי על תוצאות הנזק.
ב) אעפ"כ אם ניזוק ראובן מרכבו של שמעון אין לחייב את שמעון, בין במה שניזוק רכבו של ראובן, ובין על מה שנחבל ראובן כתוצאה מהפגיעה, כיון שראהו בעת יציאתו במהרה שנתכוון ראובן לפגוע בשמעון חייב על תוצאות הנזק, אא"כ עשה זאת בדרך פינוי חסימה, ומדין עבד איניש דינא לנפשיה.

במקרה שהחנה שמעון את רכבו בפינת הסיבוב ברח"ר שלא כדין
אז אם היה רכבו של שמעון חונה מחוץ לשדה ראיתו של ראובן הפונה, פטור ראובן על מה שהזיק את רכבו של שמעון, ולעומת זאת חייב שמעון על מה שנחבל ראובן, מיהו על מה שניזוק רכבו של ראובן פטור שמעון כדין פטור נזקי כלים בבור.
ב) אם ראה ראובן את רכב שמעון החונה שלא כדין ולא נהג בזהירות ופגע בו אפי' שלא בכוונה, חייב ראובן הפוגע בתשלומי הנזיקין כיון שפישע בנסיעתו שהיה לו לעיין ולנהוג בזהירות, כמרכ הוא אחראי בכל תוצאות הנזקים והחבלות שאירעו לו בעצמו לפי שפשע בעצמו כשנהג בחוסר זהירות.

ג) אם נהג ראובן בזהירות והעריך שיוכל לפנות למרות חנית רכבו של שמעון, ואעפ"כ שנג פגע ברכב שמעון, ראה דיש לפטור את ראובן הפוגע למאי דקירל כהרמב"ם דזה ברשות יזה שלא ברשות פטור הברשות לראובן, וכאן שישג ולא פישע נחשב עדין ברשות ופטור.

**מיהו גם על מה שנפגע ראובן או רכבו אין לחייב את שמעון כיון שראהו ראובן, וכנ"ל.
דאיהו דאזיק אנפשיה.**

בירור הלכה: מפגעים בדרכים בשעת נסיעה, בעצירת פתאום, ובתאונות שרשרת

נושא הלכתי: חיזק מחשלא ברשות לברשות או לשלא ברשות, ובענין אדם המזיק בשב ואל תעשה

שאלה: שיירת רכבים היתה נוסעת זה אחר זה ולפתע נעצר אחד הרכבים הקדמיים עצירת פתאום ואז אירעה תאונת שרשרת כך שהשני האחורי התנגש בראשון העוצר הקדמי. והשלישי התנגש בשני. כתוצאה מהתאונה נזוקו כל הרכבים. על מי מוטלת אחריות תשלומי ההיזק ביחס של האחד הפוגע בחבירו, וביחס של פגיעת שרשרת.

תשובה: הדינים העולים במפגעים של רכבים זה בזה בשעת נסיעה או בעצירת פתאום

אז רכב שנסע באיר אדום בהצטלבות והתנגש ברכב שנסע באור ירוק. חייב הנוסע באור האדום לא רק אם פגע בידים בזה שבא מולו, אלא גם אם פגע זה שנסע בירוק ברכב שפגע ונסע באדום ונפגע וניזוק ממנו. לפי שנחשב הפוגע כאדם המזיק החייב על נזקי אדם ועל נזקי כלים.

בז נעצר הרכב הקדמי עצירת פתאום ופגע בו האחורי יש לחייב את האחורי במה שהזיק את הקדמי. והוא אחראי נ"כ על מה שהזיק בעצמו. דהראשון נחשב ברשות והאחרון נחשב שלא ברשות לפי שלא שמר מרחק ולא שעה לאורות הבלמים של העצירה.

גם במקרה שהראשון פגע שלא נסע עם אורות בלימה תקניים מימ עדין נחשב השני פוגע שלא שמר מרחק ולכך חייב הוא במה שהזיק ובמה שהזיק.

גז במקרה שנסע הקדמי בשעת לילה ואפילה ללא אורות בלימה ונעצר עצירת פתאום אישר כתוצאה ממנו ניזוק האחורי יש לחייב את הקדמי ונחשב כאדם המזיק אשר חייב על נזקי אדם ועל נזקי כלים ולכך עליו לשלם על היזק הרכב האחורי ועל נזקי חבלתו.

דז בתאונת שרשרת כשהראשון נעצר עצירת פתאום וכתוצאה מכך התנגש בו השני ואידיכ התנגש השלישי בשני וכו'. קיים אותו עקרון שהאחורי חייב במה שהזיק את הקדמי ובמה שהזיק בעצמו לפי שהיה לו ליטמור מרחק וחשיב פושע. ולכך השני חייב בנזקי ראשון והשלישי חייב בנזקי שני. ואיכנ שהשני והשלישי שניהם פושעים ושלא ברשות מימ קיירל שניהם שלא ברשות הזיקו חייב. הוזק בו פטור. ולכך שני חייב במה שהזיק לראשון וכן שלישי במה שהזיק לשני אבל במה שהזיק בעצמו האחריות מיטלת על זה שהזיק.

הז אם רתאונה אירעה בשעת חשיכה ואפילה ולראשון לא היו אורות בלימה חייב הראשון בנזקי שני בנזק הרכב ובחבלת האדם. ומימ אין לחייבו על נזקי שלישי. דאערג שביחס לשני נחשב כאדם המזיק והשני אנוס בהתנגשות. מימ ביחס לשלישי אדא לחייבו לא על נזקי רכבו של השלישי ולא על חבלתו לפי שקיירל דבור פטור על נזקי כלים והרכב השני שנתבט בראשון לא יוכל להיות יותר מבור אשר פטור בו על הכלים. יתירה מזו גם על חבלת השלישי יש לפטור את הראשון כיון שגם השלישי פגע בעצמו שלא שמר מרחק ולכך

ש"פ – נזיקין

סעיף א'

קרע כסותי ע"מ שאתה פטור, פטור, מחבר. ולי"א דרך שחוק אמר ליה כמו בחבלה, סמ"ע. וי"א דאפי' אמר דבר שמשמעו כך כגון אמר לא ומפרשין דבריו דבלי תמיה כאמר, רמ"א. לא אמר והפטר חייב בד"א כשבא לידו בתורת שמירה, אבל האומר קח כלי זה ושוברו, פטור, מחבר. זרוק מנה לים ואתחייב אני לך י"א חייב וי"א פטור, רמ"א.

סעיף ב'

שבר כליו של פלוני ע"מ שאתה פטור ה"ז חייב, והאומר כן רשע, מחבר. ואפי' אמר בפירוש ע"מ שאתה פטור, כיון שידע שאינו של האומר, סמ"ע. ואפי' אמר ע"מ שאני אשלם בעדך, כיון שאין שליח לדבר עבירה, ט"ז.

סעיף ג'

רודף להרוג או לאנוס אחת מהעריות ושיבר כלים פטור דקלב"מ, מחבר. ואפי' חייבי כריתות איכא קלב"מ, סמ"ע. ולא מטעמיה אלא שהנרדף יכול להורגו, ש"ד. נרדף ששיבר כלים של רודף פטור, של כל אדם חייב, והמצילים פטורים, מחבר.

סעיף ד'

ספינה שחשבה להשבר מכובד משאו ועמד א' והקל משאו פטור שמשא כמו רודף ומצוה רבה עשה, מחבר. וי"א דוקא שטענו יותר מדאי, רמ"א. חילוק זה ליישב סתירת הרמב"ם ולא היה ליה לאומרו בלי י"א, רמ"א. ישובים בסמ"ע דחוקים ויפה בשיג הראב"ד, ש"ד. בא נחשול לטובעם חייבין לשלם ומחשבין לפי משאוי, ואע"פ שלא השליך אלא אחד מהן, רמ"א. הכניס חמורו לספינה וכו' אם דרך להכניס (שאין דרכו לקפוץ, ש"ד). חייב לשלם ואם לאו פטור דאז החמור מיקרי רודף, (היינו בעל החמור, ש"ד), וכן נ"ל עיקר, רמ"א. ולא כב"י שהשיג על המרדכי הלז, סמ"ע.

שפ"א – נזיקין

סעיף א'

ה' שישבו על הספסל ולא נשבר ובא אחרון וישב עליו ונסמך עליהם ולא הניחם לעמוד ונשבר, אחרון חייב, מחבר. זהו דעת רש"י דדוקא לא הניחם לעמוד דלא כטור בדעת רמב"ם, ואינו נראה, סמ"ע. ישבו כא' ונשבר כולם חייבים, מחבר. וי"א דפטור דהוה מתה מחמת מלאכה, אא"כ היושבים משונים ושמנים וכבדים, רמ"א. ובכה"ג אפי' א' לבד חייב דמסתמא בע"ה מקפיד על ישיבתו, סמ"ע.

ובמשונים ושמנים אם ישבו כא' כולן חייבים, ובזה אחר זה אם לא היתה נשברת בלי אחרון הוא חייב וכולן פטורים, ואם היתה נשברת בלא אחרון אחרון פטור וכולן חייבין, ואם קירב שבירתו, אם מנען מלעמוד אחרון חייב, ואם לאו כולן חייבין, רמ"א.

שפ"ב – נזיקין

סעיף א'

שור העומד להריגה ואילן העומד לקציצה, וקדם א' ושחט או קצץ שלא מדעת בעלים חייב לשלם כמו שיראו לדיינים שהרי הפקיע מצותו, מחבר. ויראו אם הוא איש המדקדק בשאר קיום מצות, גם ישערו טירחא קיום המצוה, סמ"ע.

ובמה דאיפליגו הראשונים אם הוא קנס או דינא, נראה דהרמב"ם ס"ל שהוא דינא ואעפ"כ אינו י' זהובים דלא דמי מצוה לברכה, ש"ד.

טען ואמר אתה אמרת לי לקצו, הואיל והוא עומד לכך ה"ז פטור, מחבר. אבל שאר מזיק אינו נאמן לומר אתה נתת לי רשות, ואפי' במיגו דהוי נגד חזקה, רמ"א.

אבל נאמן אדם לומר לא הזקתי במיגו דלא היה שלך, רמ"א. היינו מה שהזקתי ברשות היה, סמ"ע. וקי' למה מהני מיגו נגד חזקה, ט"ז. איירי בטוען שפטר חובות שלא היה משלם, ש"ד. ע"י נתי' קע"ז ס"ק כ"ז, עשי"ב. ובפתחי תשובה שם.

וכן מי ששחט ובא אחר וכיסה חייב לשלם כמו שיראו הדיינים, ויש מי שהורה שהוא קנס קצוב י' זהובים, מחבר. לדידהו גם באילן הד"ן כן, ש"ד.

ודוקא מצוה דנצטוינו לעשות, משא"כ שחיטה דאי בעי אינו אוכל בשר, סמ"ע.

ואינו משלם פעמים בשביל ברכה ומצוה, ש"ד.

במצוה דרבנן פטור, ש"ד. וקי' דכמעט כל הברכות דרבנן, ונראה דדוקא מצוה דרבנן פטור אבל לא ברכה, ועדיין לא נדע לחלק, קצות.

היה לו בן למול ובא אחר ומלו חייב י' זהובים אבל נתן לאחר למול ובא שלישי ומלו פטור, רמ"א. עניית אמן פטור מי' זהובים, ודוקא מילה דמברכין בקול רם אמרי' איהו דאפסיד אנפשיה מה דלא ענה משא"כ שחיטה, ובאב במילה לא מהני אמן כיון דנצטוה כנ"ל, סמ"ע. ולא מסתבר כלל לחלק בעניית אמן בין אב לבן, אלא החילוק דהיכא דנתנו לאחר למול פטור דהאב נתן לאחר והאחר לא זכה בה, ובענין שלא היה יכול לענות מיירי, ש"ד. והא דלא מהני שלוחו כמותו דהוה מצוה שבגופו, קצות.

אין לאב היודע למול ליתן לאחר, ש"ד. ואם אינו יודע יזהר לכבד גדול דוקא, קצות.

מה דמרגלא בפומי דאינשי דהכב בברכת המזון כיבודו מ' זהובים ליתא כיון דעונין אמן, ש"ד.

בזמן הזה אין גובין אותו, ואם תפס לא מפקין מיניה, מחבר.

מקורות ועיונים:

שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן קעו

שוכ"ט לידידי הרב המופלג והמופלא כמו"ה שלמה נ"י אב"ד דק"ק העלישטאבע יע"א.

ג"ה קבלתי ע"ד השוחט מיכאל ראב שוחט בכפר א' פגע באיש א' נכבד כה' מיכאל פשק"ז מקהלתו דמעלתו והתל בו שילדה אשתו של השוחט בן זכר ושמכבדו במצות מילת בנו באשר ידע המהתל ההוא כי הנכבד ר' מיכאל מהדר מאוד על מצוה זו וביום א' העבר נסע ר' מיכאל מהלך ארבעה שעות מקהלתו לכפר ההוא והנה שיקר בו ונקבה ילדה והי' לשחוק בעיני כל ונפשו בשאלתו וכן הגאון אבדק"ק ס"ה שואל אם יש להעביר השוחט מאומנתו על מעשה הנ"ל או מה לעשות לו.

הנה יש בכאן דיני ממונות ודיני אונאה ואחרון ראשון כי אינה חבירו בדברים עכ"פ ואחז"ל בגדר לאו דלא תונו בב"מ נ"ח ע"ב אם הי' חמרים מבקשים תבואה ממנו ואמר להם לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה ויודע בו שלא מכר לעולם ופסקו בש"ע סי' רכ"ח ס"ד ובכיוון אחז"ל אמר לחמרים שבאו בלא"ה לעיר לקנות תבואה ולא גרם להם שום הפסד אלא שמבקשים להודיעם מי המוכר והוא מהתל בהם בדברים עובר על לאו דלא תונו ועי"ז שפטו בריש פסחים על ההוא ארמאי דסליק לאכול פסחים וכו' דמאי דקמן ידיע ריב"ב אינו מהתל דא"כ עובר על לאו דלא תונו וה"נ אלו הי' הר"ר מיכאל דר בכפר והי' השוחט מהתל בו עד שבא לבה"כ כמוהל ונמצא שאין כאן בן למול הי' עובר על לאו הזה וחז"ל החמירו בזה עד שהשוו לע"ז שם י"ט ע"א ג' אין הפרגוד נועלים. בדיני ממונות השוכר הפועל לעשות לו מלאכה ונמצא שאין לו מזה לא דברו חז"ל ממהתל פושע ומאנה דברשעי לא עסקי' אלא שלא ביקש שדהו סי' של"ג סוף סעי' א' ואמנם בפועל מצוה כגון מלמד ללמוד עם בנו מבואר בסס"י של"ד דנותן לו שכר משלם דיותר נח וכו' וה"נ יותר נוח לו למול ולקבל שכר שמים של פסיעות הולך ב' פרסאות מצוה מלישב בטל וא"כ צריך לשלם לו שכרו משלם ושכר מילה הוא עשרה זהו ושכר פסיעות אין בידי לשער ופליגי פוסקים בסי' שפ"ב אי שכר קצוב או לפי ראות עיני הדיינים ונ"ל דהך שיעורא הוא ההפרש שבין שכר עושה בפועל ובין חשב לעשות ונאנס ולא עשה וק"ל וצ"ע קצת בעובדא דרבי צדוקי ס"פ כ"סו/כ"סו/הדם.

אך בזה"ז אין גובי' כמבואר שם אך חוזר הדבר למ"ש סי' א' סעי' ה' ועוד שם סעי' ו' ויען אין לנו רשות ממלכות לנדות ואמנם מדינא הנידוי לגרשו מבה"כ ושלא למול את בנו ומכל הנראה לב"ד כמבואר בי"ד סי' של"ד סעי' ו' ברמ"א וש"ך סק"ט ומכ"ש דאיכא עלי' רשות לאו דלא תונו פשיטא שיכולים להעבירו מאומנתו עד שיפייס את שכנגדו בכל מה שראוי' לפי הנ"ל ולקבל תשובתו על חוצפתו ולא של אונאה ועד אז אני מסכים להעבירו אם קבלו ב"ד טענת הצדדי' ואמתלאותם וימצא את השוחט חייב כנ"ל כל זה כתבתי בחפזי הכ"ד א"נ. פ"ב יום ב' ער"ח ניסן תקצ"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ.

שפ"ג - נזיקין

סעיף א'

הניח גחלת על לב שור חבירו כשהוא כפות ונשרף, או שדחפו לים, חייב, מחבר. דוקא כפות דאל"ה הו"ל לנענה בהרגשת חמימותה, סמ"ע.

סעיף ב'

שור שעלה ע"ג חבירו להרגו ברשות הניזק, בין תם בין מועד, שמת התחתון ונפל עליון ומת, פטור, מחבר. וברשות המזיק חייב כיון שהמזיק פטור על הניזק, ולא כן ס"ל להטור, סמ"ע. ואין נפ"מ אם שמת בכח או בנחת, סמ"ע. דחפו לעליון ומת, אם היה יכול לעשות בנחת חייב, ואם לאו פטור, מחבר. וכן שני אנשים שמכין זה את זה ובא שלישי ודחף אחד מהם אמרי' היה לו לעשות בנחת, ש"ד. וכן ראובן שלקח כלי

של שמעון וסמך בו חביתו שלא יפול ובא שמעון ונטל שלו ונשבר חביתו חייב דהו"ל לסמכו בדבר אחר, רמ"א. ולי"א שלו שמט כיון שאינו נזק, סמ"ע. אבל אם סמכו בדבר אחר פטור אף על גב דאינו כראשון, סמ"ע.

סעיף ג'

ב' שהמיתו בהמה כאחד משלמין ביניהם, מחבר. ולא אמרינן דכל אחד ישלם כולה, סמ"ע.

סעיף ד'

ה' שהניחו ה' חבילות על בהמה ולא מתה ובא אחרון והניח ומת, אם היתה מהלכת ומשהוסיף מת, האחרון חייב, ואם מתחלה לא היתה מהלכת אחרון פטור, ואם אין ידוע משלמין ביניהם, מחבר. וצריך עיון איך מוציאין ממון מספק, ואפילו לפי רש"י בגונדרי דוקא מה דנראה לחכמים, וצ"ע, קצות.

סעיף ה'

הכובש בהמת חברו במים וכדו' ומת חייב, מחבר. ודוקא עשה ביד אבל סגר הדלת וכדו' י"א פטור מדיני אדם, רמ"א.

שפ"ד - נזיקין

סעיף א'

אחד המזיק בידו, מחבר. או בשאר גופו, רמ"א. או רק ונע והזיק בעת שהלכו מכחו הרי זה כמזיק בידו, מחבר. אבל רק ונח על הארץ ונתקל אדם בו הרי זה חייב משום בורו, מחבר. ונפ"מ דפטור על כלים, סמ"ע.

סעיף ב' - היה מכה בפטיש ויצא גץ מתחת הפטיש והזיק חייב, מחבר.

סעיף ג' - הבנאי ששיבר אבנים בשעת סתירת הכותל או הזיק חייב, היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור, ואם מחמת המכה חייב, מחבר.

סעיף ד'

החוצב שמסר לסתת והזיק, הסתת חייב. חמר, כתף, בנאי, ומסדר, ואחר שסדרו על הבנין נפל והזיק, אם הם קבלנים ושותפים כולם חייבים, ואם הם שכירי יום אחרון חייב, מחבר.

בירור הלכה: בדין שנים שעלו לגג והניחו את פתחו מגולה עד שנפל לשם ילד ונחבל

נושא הלכתי: אחריות בעל חבור במקום שלא שכח שיבוא חניק אל חבור. בור השותפים כשאחד מהם הניח את חשני משתמש.

שאלה: ראובן ושמעון דרים בבית משותף. ע"ג הגג ממוקמים דודי שמש והגשיה אל הגג נעשית ע"י סולם ברזל המוביל אל פתח הגג אשר סגור בדלת ברזל ימנעול. יום אחד נתגלתה נזילה באיזור דודי השמש של ראובן ושמעון ולשם בדיקת הענין עלו שניהם אל הגג. ראובן שעלה בתחילה פתח את כיסוי הפתח ואחריו עלה שמעון. לאחר שגמר ראובן את הבדיקה ירד לביתו והשאיר את פתח הגג נלוי לאפשר לשמעון שנתעכב קצת בבדיקה לרדת דרך הפתח. ובהנחה שהוא יסגור את הדלת במפתח שהיה מוחזק ג"כ ברשותו. שמעון שכח לסגור אחריו את דלת הגג ובהיות הפתח פתוח משך אליו את ילדי הבנין שעלו לגג ושחקו שם בלא ידיעת השכנים. סוף המאורע הסתיים בחבלה כאשר אחד הילדים מעד ונפל לתוך הפתח הפעור נחבל וניזוק.

האם ישנה אחריות נזיקין על ראובן ושמעון. או שמא הילד איהו דאזיק אנפשיה כשעלה לגג שאינו משמש מקום משחקים או הילוך. ואת"ל שהאחריות מוטלת על המזיק מי מהם ישא באחריות זו ראובן שפתחו או שמעון שהניחו פתוח.

תשובה: אין לפטור את בעלי חבור מאחריות הנזק בטענה שהילד הביא על עצמו את הנזק בזה שעלה לגג. לפי שאין דרכם של ילדים לעיין במעשיהם ואינם אחראים על דרכיהם הלכך לא גרע משור חשרו שחייב בעל חבור בנזקיו. והיה דחייב בנזק אדם כל היכא דלא בעי לעיוני.

והיה שאין לפוטרים מטעם שלא נפתח חבור במקום הילוך הרבים דכיון שיצר מזיה שעלול להזיק ביום מן הימים מחויב באחריותו גם אם מה שהניע הנזק אל הנזק היה בדרך לא שכיחה.

ובדין מי משניהם מתחייב העיקר בזה כסברת החזקת דכל שכיסוי חבור מונח לפנייהם והשני נשאר משתמש אחריות השני עליו. הלכך בנ"ד השני שהניח את הארובה פתוחה אחראי הוא בתוצאת ההיזק.

שפי"ה - נזיקין

סעיף א'

המזיק חבירו היזק שאינו ניכר כגון עירב יין נסך בינו חייב מדרבנן, נזק שלום מהיפה שבנכסיו, מחבר.
דעת הרמב"ם דילפינן מקנסא וחייבין כל היזק שאינו ניכר, וכן עיקר, ש"ך.
אחריו, מחבר. אפי' עמד בדין, סמ"ע.
חייב, ש"ך. וכן שוגג ואונס פטור, מחבר.

סעיף ב'

המנסך יין חבירו לעכו"מ לא נאסר שאין אדם מישאל אוסר דבר שאינו שלו, מחבר. דאמר' לצעורי
קמכוין, סמ"ע. היה מומר או קיבל התראה ה"ז אוסר וחייב לשלם, אע"פ שהוא מתחייב בנפשו, משעה
שהגביהו נתחייב לשלם, מחבר. דדעתם לנסך, סמ"ע. היה לו בו שותפות ה"ז אוסר, מחבר. ואע"פ דדעת
הרא"ש בבהמה לע"ז דאין שותף אוסר שאני הכא דאמר' דאי לצעורי היה לו לחלוק לפני איסורו,
סמ"ע. ועי' מה שכתבתי ביו"ד סי' ד' ס"ק ה' על דברי סמ"ע הללו, ש"ך.

שפי"ו - נזיקין

דוחף מטבע של חבירו לים, וכן הפוחת והעביר צורתו אע"פ שלא חסרו, וכן המוכר שטר חוב וחזר
ומחלו, וכן שורף שטר חוב של חבירו, וכן הזורק כלי מהגג ובא אחר וסלק כרים וכסתות מתחתיו,
בכולן חייב מדינא דגרמי, מחבר. ולדעתו אין חילוק בין גרמי לגרמא, סמ"ע. וזה אינו דודאי איכא גרמא
דפטור אלא דסבירא ליה דכל הני גרמי ניהו, קצות. וי"א דכל אלו גרמא הן ופטור, מ"מ משמתינן ליה
עד דמסלק הזיקא, רמ"א. דס"ל דבעינן הוא עצמו עושה ההיזק, ויהא ברי הזיקא, ועוד יש לחלק דבעינן
דבשעת מעשה נעשה ההיזק, סמ"ע. י"א דכל גרמא דשכיח ורגיל חייב לשלם משום קנס, רמ"א. הרמב"ן
ס"ל דדינא דגרמי דאורייתא ולא כן נראה לי אלא דקנסא דרבנן הוא, וכדעה אחרונה ברמ"א, ש"ך.
וראיותיו אינם ודעת הרמב"ן במקומו עומד, קצות.

מקורות ועיונים:

שו"ת חוות יאיר סימן מה

ראובן היה חייב לשמעון אלף ר"ט בכח כ"י שבידו שנ"ח = שנשאר חייב = לו מחשבון שותפות שהיה ביניהם. והמה דרים בק"פ אצל הנהר הגדול
נהר ר"ן ושפע ימים ינקו. ובשנת תמ"ט שפשטו חיל מלך צרפת באשכנז והחריבו כפרים ועיירות ושללו ובזזו יינות ותבואות הכריחו למכור אשר
להם בחצי דמי שווין וגם אותן שהבריו מגודל ההוצאות ויוקר העגלות והספינו' לא עלה ביד הבעלים רק כחצי דמיהן ופחות. ויהי כאשר גדלה
המחמה וראובן מילא ספינה ביינו' שלו וביקש להבריחם למרחוק למקום שאין חשש השגת יד השונא שם. ונודע לשמעון ועיקל הספינה ע"י
השררה עד שיפירע לו ראובן או יעמיד לו ערב מספיק וע"י כך נתעכבה הספינה וביום ג' אחר העיקול בא גדוד צרפתי' ושפרו העיר ושללו אשר
מצאו וגם ספינה הנזכרת. שהיה בה יינו' שווים בזמן חירום ההוא ת"ק ר"ט ובשנת שלום כפל ויותר. ויהי כאשר תבע שמעון חובו בכ"י עם נאמנות
ובכא"ה השיב ראובן כי גרם לו היזק שלולא שעיקל ספינתו היה מבריו להאלאנדי ושם היה מוכר יינותיו בעד אלף ר"ט כסף חובו. ומפני שהייתי
יודע מי התובע ומי הנתבע לא רציתי להשיב לשואלי דבר מטעם הכנסו. אף כי מצד מה שמיחו בעלי תשובות ראשונים ואחרונים שאין לכתוב
תשובה בדרך אם כן מפני כמה טעמים. לא נמנעתי מאחר שזה השואל היה בלתי נוגע בדבר המשפט כלל. שנית ש"ל שלא כתבו והזהירו
הגדולים רק כשנשלחו הטענות של כל א' וא' באריכות מש"כ בשלא נכתב רק גוף התביעה ומה שהנתבע משיב. הג' אם הנשאל אינו משיב
בפרטות הדיון והטענות רק בכלל דבר המשפט כגון בנדון הנ"ל שכותב מה שנ"ל בדיני דגרמא וגרמי נ"ל דמותר ומ"מ השבתי להשואל שאיני
רוצה להשיב מפני טעם פלוני ונתתי אל לבי משום גידיל תורה וכתבתי לעצמי היכא לדיינא דינא להאי דינא ומה שנלפענ"ד. הנה אם אמרתי לבא
לכתוב כל מה שנאמר בדיני גרמא וגרמי אין אנו מספיקין והרב הגדול בש"כ ר"ס שפ"ו הביא רוב הנאמר בזה ומ"מ אנו אין לנו פה רק מה ששייך
לנדון הנ"ל. והנה הש"כ שם בפתח דבריו מייתי מה שנחלקו גדולי הקדמונים אם דיני דגרמי קנס מדרבנן או חייב מדין תורה והוא הכרע שהוא
רק מדרבנן ומשום קנס וכמ"ש התוס' בשם ריצב"א שקנסו בדבר הרגיל ושכיח ויש נפקא מינה בכמה דברים ומהם אם מת אם היורשים חייבים
לשלם. זכרו הרמב"ן ואם חייב גם בשוגג וגם זה זכרו הש"כ בקוצר נמרץ דאם הטעם משום קנס בשוגג שלא נתכווין להזיק פטור והוא דעת הש"כ
ומתוך שעה דמחיצת הכרם שנפרצה דכיון שהתירו בו ה"ל כפושע ומזיק וכמ"ש הרמב"ן על מראה דינר לשלחני כל שאינו כדנקא ואיסור ה"ל
פושע (והוא ממש דומה לדיין מומחה דמשלם שטעה בשיקול הדעת אף על פי שלא נתן ונשא ביד להטור והרא"ש וכבהגה' רמ"א ס' כ"ה ס"ג)
והנה בעלי דעה זו לא באו לכלל חילוק בין גרמי לגרמא רק הדבר תלוי בקנס חכמים מפני תיקון עולם. ולפי זה דווקא בשעשה מעשה או דיבור
שע"פ דיבורו נעשה מעשה ופשע קצת בדיבורו. ולפי דעה זו ודאי אין לראובן על שמעון אפילו תרעומו' כי מה שעשה לא במזיד ולא במעל עשה
רק להציל חבו. גם אין בו משום תיקון עולם דודאי הרעש הוא דבר בלתי שכיח וחוץ לסדר ומנהג העולם ולא שייך בו גדר כדבר הרגיל השכיח.
ואף על פי שבאותו הזמן שכיח היזקא בזו מ"מ אין זו טעם תקנת חכמים לומר דע"כ חייבוהו מפני דהואיל דשכיח דמי למזיד וה"ל לאסוקי
אדעתיה דסברא זו אינו מוציא מתורת גרמא דפטור רק ר"ל ענין מפני תיקון עולם וזה ברור כשמש וא"כ במקרה לא טהור המכר אין בו מפני
תיקון עולם ולא מקרי דבר הרגיל כלל אפילו לדעת הסמ"ע שכתב לפי זה גם שליש שהחזיר שטר וגו' כ"ש שכבר השיגו בש"כ ס"ק כ"ד וכתב
דווקא בשעת חירום דה"ל קנס ואין להוסיף עליהם ובנדון דידן ודאי גם הסמ"ע מודה. דלא ה"ל ליה רק ספק גורם ולא ברי היזקא דלכ"ע פטור
כמ"ש ר"י בשם מהר"ם זכרו סמ"ע ס"ס שפ"ו. ועוד כיון דעל הרוב לא שללו התבוא' בלי כסף רק פרעו לערך חצי דמי שוויו' הן חסר הן יתר וא"כ
אפילו ודאי ביאה ה"ל ספק היזק שגם המבריח' יצא שכר בהפסדן בהוצאות לכן אם זה נלקח חנם מ"מ ה"ל הגורם רק ספק ונהי דאין ספק
מוציא אם היה עושה מעשה מזיד מידי עונש בד"ש כדמוכח בגמ' ר"פ הכונס מ"מ מוציא מידי עונש מדין אדם ומשם ראי' כ"ש דלא עביד מעשה
דבר הניזק ועשה להציל את שלו וספק ביאה דפטור. האמנם לכאורה יש לומר סברא לחייבו לא מצד מ"ש דגרמא דשכיח ורגיל קנסו רק דמאחר
שהוא שעה חירום דה"ל קנסו וראי' מגמ' פרק הכונס נ"ו ע"א דאמר הש"ס על הכופף קומתו של חבירו וכו' אלימא דמטיא ליה
ברוח מצויה בדיני אדם נמי מחייב וכו' וא"כ כה"ג בשעת חירום ה"ל כרוח מצויה. ומ"מ לא דמי כלל חדא דרוח מצויה הוא מטבע ומנהג עולם
תמיד לא ישבות הן רב הן מעט וראה איך הרגיש רש"י במ"ש ביד אדם נמי מחייב. וז"ל ברוח מצויה הרי בידים הבעיר ועל ברוח שאינו מצויה
כתב דמידי דלא סלקא אדעת' הוא והרי ידוע שלפרקים מתעוררים רוחות שאינם מצויות מ"מ אין זה מחייבו לכופף לשלם ה"ה לנדון דלא פסקי'
שימור ויחיש הגדול לבוא. ומזה היה נראה דמ"מ מחייב בד"ש = בדיני שמים = דה"ל לאסוקי דעת' והכי משמע בתוס' שם בד"ה כיסוי כסיתי'
מיהא י"ל היינו בשאין לו שום שייכות בדבר השייך לחבירו מש"כ זה שכוון להצלת חובו אינו מחויב להמנע מחשש היזק חבירו הבלתי רגיל. שנית

שהקשו שם התו' מכפתו לפני הארי דפטור ותרצו דגם התם אם כפתו והביאו במקום שסוף הארי לבא וכו' חייב כמו הכופף /קמטו/ קומתו של חבירו ומשמע שאפילו ודאי סוף הארי לבא כמו שסוף חמה לבא פטור ובודאי שלרש"י ל"ק כי נשמר מזה כמ"ש הרי בידים הבעיר דס"ל לרש"י שבשעת כפיפתו נתלה בו האש וזו"ק בין כך ובין כך בנדון הנ"ל לא עשה זה המעקל שום מעשה בין. שליש' שמה מעשה כדן עשה כיון בדממים כאלו אין זמן לטול רשות מב"ד גם אין מי שיעמוד בדיו' וה"ל במקום פסידא ואדם בהול על ממונו ועבדי דינא לנפשי' והרי ראובן היה לו לחוש יותר על יינו ולהעמיד לשמעון ערבות או לפייסו באופן אחר. כ"ש לשאר פוסקים המחלקים בין גרמי לגרמא בסברות שכתבו הפוסקי' הרא"ש והטור והמרדכי דאין בנדון דידן מכל תנאי החיוב של גרמי שלא עשה מעשה וגם דיבורו לא עשה מעשה הנזק רק העיקול וה"ל דיבורו גרמא דגרמא שזכר בה"ת זכרו הש"כ ס"ק ג' וזה שלהציל ממונו עשה ודאי אפילו בדיני שמים פטור. ובדיני אדם נ"ל דאפילו הרמב"ם דמחייב גם בגרמא ולא ס"ל חילוק דגרמי וגרמא כמ"ש הסמ"ע אף כי לא מצאנו לו חבר לכך לא שייך קים לי מ"מ גם הרמב"ם ע"כ לא ס"ל חיוב גרמא עיר פרוצה אין חומה רק בדעביד מעשה בממון חבירו ומוחל שט"ח ה"ל כשורפו והוא לשון הרמב"ם פ"ז מחובל ומזיק ממון דין יוד הובא בש"ע ס' ס"ו סל"ב והיינו טעמו הדוּחָצֵר לומר כך דלהי' דמי לאידך שם דכולהו עביד מעשה בדבר השייך לחבירו מ"מ לא נכלל לחיוב גורם אלו דבר"פ הכונס ד' דברים וכו' גם אותן דמיתו בש"ש שם וזכרם הרמב"ם בפ"ד ובתרא דנזקי ממון וספ"ו דעדות ופ"ב דחובל ומזיק ולא גרע נדון דידן מפורץ גדר לפני בהמות חבירו שהוא חד מהם דג"כ פטור מד"א וכתבו הרמב"ם שם בפ"ד מנזקי ממון לפי מ"ש דעשה זה להציל את שלו גם מד"ש פטור ולא נצרכנו למחלוקת הפוסקים בענין עביד אינש דינא לנפשי' זכרם רמ"א ס' ד' כי לא עביד מידי רק עיקלם להציל שלו. ואם יתעקש אדם נגד מ"ש לומר מאחר שזה האיש הניזק ראובן חייב לשמעון מצי למימר בכל דבר שנחלקו הפוסקים קים לי אף על פי שודאי לאו בכל גוונא [נ"ל תשובה כ"ח] מצי אדם למימר קים לי במקום שרוב הפוסקים והאחרונים כתבו נגדו כמ"ש ש"כ בכמה דוכתי מ"מ לו הונח דמצי למימר קים לי להשוות נדון הנ"ל לכופף קומתו של חבירו ברוח שאינו מצויה מיהו דחייב בדינא שמים ולכן עלה על דעתו לגבות היזקו האילו שכבר מוחזק. גם בזה צלל ראובן במים אדירים והעלה חרס כי יאמר לו שמעון טול לך מה שהבאת דלהי' דמי לכופף הנ"ל ולחבריו החייבים בדיני שמים כבר כתב רש"ל בש"ש בפרק הכונס דלא מהני תפיסה בכל החייבי' בדיני שמים [נ"ל תשובה קס"ו] ע"ש סוף התשובה בפחות מכן כף]. הביאו הש"כ ר"ס כ"ח ושכ"ח הריב"ש ס' שצ"ב. ואף כי בחידושי שדיתי נרגא בדבריו רש"ל במה שהוכיח זה ממ"ש תוס' וא"ת גלוי' וידוע למקום למה נתכוון וכו' בד"ה כיסוי כסיתי' שם ר"פ הכונס נ"ו ע"א דאי ס"ד דמהני תפיסה הלא נ"מ אי תפס דלא הבנתי מה זו הוכחה ומה ענין נ"מ לכאן דודאי יש נ"מ שפירוש מאד מלעשותם כי לא ינקה ה' וגם הש"ס לא אמר רק דנהי איצטרכי' לו ור"מ דנקטיניהו לרבות' דה"א דגם בד"ה דגם פטורי' וכמ"ש בש"ס בפירוש /מהגהות רב"פ/ בחידושי שדיתי נרגא, נ"ב יעויין השגה ע"ז בשו"ת שבות יעקב ח"א ס' קמ"ו. ולכן שפיר הקשו התוס' במ"ש גבי טומן קמת חבירו דאיצטרכי' ליה דה"א דפטור גם מד"ש משום דמצי למימר כיסוי כסיתי' נהלך דבמנ"פ אם אמת הוא פשיטא דפטור מד"ש לפי סברת התוס' עתה ואם לאו ודאי דובר שקרים לא יכון כלפי שמאי. ותרצו התוס' דקמ"ל דלו יהי דיון לטובה חייב בד"ש דה"ל לאדחורי. ולעולם מסברא זו בעצמו לעולם י"ל אם תפס התובע מהני תפיסתו. וע"ק את"ל דבזה אפילו תפס מפקינ' מיניה מנא לרש"ל ללמוד מזה לכל תופס במקום שחייב בד"ש. דלמא שאני הכא דאין לו טענה ברורה לתובע וזה אומר שלטובה כיון לכן פטור בהחלט מש"כ שאר פטורי' מד"א וחייבי' בד"ש דאין לו התנצלות למזיק רק גורם "לאי תפס תפס: מ"מ אף על פי שיש לפקפק בהוכחת רש"ל מ"מ מי יחלוק עליו בגוף הדיון אף כי כ"כ גם הריב"ש דאפילו תפס מפקינ' מיני'. כ"ש שאין התופס יכול לומר קים לי מצד שום סברא נגד הנהו גדולים. והנלפע"ד כתבתי הטרוד: יאיר חיים בכרך

והנה אחר משלש חדשים כתבתי להשואל שיודיעני מה היה עלה דמשפט של ראובן ושמעון והשיבני שנגמר משפטם בדרך פשרה אחר שזבל"א וזבל"א ודיין שבייר לו ראובן נתחזק מאד לזכות ראובן ולפטור בטענותו ששמעון גרם לו היזק מכח מיגו שלא היה נאמנות בכ"י של שמעון והיו מצי למטעון פרעתי אחר שכבר עבר ז"פ ומשמעות דבריו דלולי זה לא היה שום זכות לראובן ולא היה תפיסתו ומוחזקתו כלום אחר דגרמא דלא שכיחא פטור והשבתי לו אם כן הדבר שלא היה ויכוח בין הדיינים הנכחיים רק זה הוא טעות גדול ביד הדיין בורר ראובן גם ביד ששמעון /שמעון/ שנתרצה מכח זה לעשות פשר. שהרי ידוע גם לדייני דפרסאה ענין מיגו שהוא רק להאמין הטוען בטענותו עתה ולזכות בה כמו שזכר אלו טען טענה אחרת בתנאי שבטענתו עתה אם נאמיניהו או אם היו לו עדים עליו היה זוכה מש"כ אם אין לו זכות בטענתו אפילו נאמיניהו אין מקום לזכותו במיגו [נל"ק תשובה ר"ב ותשובה ק"כ] לכן אחר שאין ראובן זוכה במה שבידו שחייב לשמעון לא מצד הכחשת חבירו רק מצד הדיון דגרמא פטור מה יועיל מיגו: ויכוצא בדיו' הוי עובדא בימי חורפי שטבע בתו לבן דודו העשיר שיתן לו סיוע לבתו חמישים ר"ט שגדר לו כמה פעמים וחרה לעשיר שתבעו בב"ד והשיב לא קבלתי קנין על זה אמת שאמרת' וחזרת' בי ופסקתי שמחויב ליתן לו מה שאמר לו (עיי"ש ס' רנ"ח ס"ב ובח"מ ס' קכ"ה [גם בא"ה ס"ס כ"א בהג"ה] ובס"י ר"ך ס"ח ור"ס רמ"א ורמ"ט) ועל פסקי זה הבאיש אותי בעל דין קשה נגד שלומים וכן רבים בתורה שהדרתי פני דל בזה כי לא היה להתובע עליו לא עדים ולא כתב ולא שום רא' והי' יכול לטעון להד"ם או כבר נתתי. ובאדני' קאטם נכנסו דבריו ומ"מ משפטי' ת"ל אמת וצדק הן מצד שפך המעות לסייע נדון מקרוב אינו סך מרובה רק מתנה מועטת הן דמתנה לעני אפילו מרובה א"י לחזור בו. ואחר שאין לו זכות בטענתו אין ענין לזכותו במיגו. ואף שכתבתי זה לשואלי ובבל תגל מפני המחלוקת. עבר על דבריי ורצה שמעון לחזור בפשר אף שנעשה בקנין ולא עלה בידו. האמנם ע"פ הדיון אם ידוע לדיינים שלא היה שום זכות אחר לראובן רק מגו היה הפשרה בטלה כמ"ש בעל העיטור בשם הרי"ף הביאו בש"ע ס"ס כ"ה. ונ"ל אם היה נגמר בדיון ע"פ הטעות שהיה ראובן זוכה בדיון מכח מגו היה הטעות בדיון טענתו דבר משנה אחר שהטעות גלוי בלי פקפוק לכל ואין מקום לומר לישב סברא דדהו ולא הוי שיעור דהתקן רק בדלא טעו טעות מפורסם וכמ"ש בגמ' ה"ד שיקול הדעת כגון תרי תנאי וכו' שהוא בלא ידע דבר שבאמת נתפשט מש"כ כשטעה בשכלו בדבר פשוט בלי פקפוק וכן כל שפסק על פי שדימה מילתא למילתא דלא דמי ליה כלל והכל מודים בזה ה"ל כטועה בדבר משנה לכל דיניו. כנלפע"ד:

סעיף א'

מהרש"ל פטר אונס בגרמי, והרמב"ן חייבו חוץ ממוחל שטר שהוא דיבורא בעלמא, ולפי מה שהעליתי פטור גם שוגג כיון שאינו אלא קנסא דרבנן, ש"ך.

גורם דגורם כגון שורף שטר, בעה"ת פטור והרמב"ן חייבו, ונראה דאם הוא קנסא דרבנן ודאי פטור, ש"ך. ונראה דאף אם הוא דאורייתא פטור, קצות. אש שכלו לו חציו לפי הרמ"א פטור בבהמה, אבל לא כלו כגון מסר שלהבת לחשיו חייב גם בשטרות דאינו ראוי לכל, קצות.

דוקא אדם חייב בדינא דגרמי אבל בהמה פטור, רמ"א. מקורו צ"ע אבל לפי מה שהעליתי דוקא דבר שכיח ורגיל חייב, בהמה פטור, ש"ך. ולענין דבר הגורם לממון בהמה שוה לאדם, קצות.

דוחף מטבע של חבירו עד שירד לים חייב במצ"ש שלא לגביהו, מחבר. וי"א דזה מיקרי גרמא ופטור, (כשלא הגביהו), רמ"א. וכן נר' עיקר, ש"ך. ודוקא במים צלולים דחזי ליה, ש"ך. ואם אי אפשר למישקליה אבל יכול לראות פלוגתא בין התוס' והנ"י, קצות. מהרש"ל דימה כלי כסף למטבע ויש לחלק דמעיקרא כלי והשתא לאו כלי משא"כ מטבע אינו אלא צורה, וצ"ע, ש"ך.

הגביהו מיגזל גזליה והשבה בעי למעבד, ונר' דלא סגי במה שמשלם דמי בר אמוראי דצרי' להטפל בה עד שיחזירה למקומה, ש"ך, דלא כמהרש"ל. ואם נחסר אפי' רק פורתא חייב בכל, קצות.

הפוחת מטבע של חבירו והעביר צורתו חייב אע"פ שלא חסרו, מחבר. וי"א דזה מיקרי גרמא ופטור, רמ"א. וכן נר' עיקר, ש"ך. ודוקא שלא הגביהו ולא חסרו, ש"ך. ובאמת אינו מוכח כיון שיכול לומר הרי שלך לפניך, ומידי ספיקא לא נפקא, אבל חסריה ודאי חייב בכולה, קצות.

מוכר שטר חוב וחזר ומחלו דקיי"ל שהוא מחול צרי' לשלם ללוקח, כמ"ש ס"י ס"ו, מחבר.

סעיף ב'

שורף שטר חוב של חבירו חייב לשלם כל החוב, מחבר. ושמן כמה שוה למכור, ש"ד. ואפי' אגביה לא מחייבין משום גזילה דאין שטרות נגזלין כלל, ש"ד, קצות, דלא כרש"י.

ובלבד שיודה המזיק ששטר מקוים היה, וכ"כ היה כתוב בה, ומחמת ששרפו אין יכול לגבות, מחבר. ואם אינו יודע, מספקא לן אי עשו תקנת נגזל או לא, ש"ד דלא כרש"י. היו עדים שיודעין מה כתוב בשטרא אינו חייב כלום שהם יכתבו לו עוד שטר, רמ"א. הל' מגומגמים קצת וכך הוה ליה לומר שהם יגידו לב"ד שיעשו לו שטר, סמ"ע.

הודה לו במקצת והשאר אינו יודע, לא אמרי' מתוך כיון דאין נשבעין על שטרות, ואע"פ דליתניהו קמן ולא דמי לקרקע דפליגי בה, ובפרט שהוא דרבנן ואין נשבעין עליו, ש"ד. ונראה דדמי לקרקע שליתניהו בעין דפליגי בה, ואפי' ממון דרבנן נשבעין עליהן כל שאינו קנסא דשייך ביה מודה מיפטר, קצות עיי"ש.

עשה עבדו אפותיקי ושחררו חייב המשחרר כ"כ הר"מ, והראב"ד השיגו כיון שהוא עושה בשלו ולא דמי לשטר, וכן נראה עיקר, ואחר שהזיק חייב גם משום ר' נתן, ש"ד. אמנם דעת התוס' כהר"מ, ולענין אחר, באפותיקי מפורש לא שייך ר' נתן כיון דאין גובין משאר נכסים, ובאינו מפורש חייב, ונפ"מ בשוגג וכדו', קצות.

הזיק חמצו שהיה יכול להשהות עד אחר הפסח נר' דפטור כיון דהשתא לא חזי, קצות.

סעיף ג'

זרק כלי מראש הגג וקדם אחר וסילק כרים מתחתיו חייב המסלק, וכן כל כיוצא בזה, מחבר. וי"א דבכל זה פטור ואפי' הוא עצמו היה המסלק, רמ"א. וכן נר' עיקר, ודוקא שלא הגביהו, ש"ד.

סופר שטעה בשטר וכתב מנה במקום מאתים, או הזיק בעצתו, או שליש שהחזיר שטר שלא היה לו להחזיר, כולם פטורים דאינו אלא גרמא, רמ"א. וכן שטר פרוע לגוי, ש"ד. ודוקא החזיר למלוה הוה גרמא אבל ללוה הוה גרמי, ש"ד. מיהו משמתינן ליה עד דמסלק הזיקא, רמ"א. ודוקא היזק שבא אחר השמתא חייב וכן מת קודם שקיבל אינו חייב, סמ"ע.

נותן סם לפני בהמת חבירו פטור דאינו אלא גרמא, ואפי' עירבו עם מאכל הראוי לו, ש"ד.

י"א דבכל גרמא שהוא שכח ורגיל חייב לשלם משום קנס, רמ"א. ואינו נכון בעיני ודוקא אותן שמנו חכמים חייב ולא בשאר דברים, ש"ד.

לכן מי שמכר לגוי ובא שני ואמר שאינו שוה כ"כ חייב לשלם לו, ואפש' דכה"ג חשיב מסור, רמ"א. והיכא דמחזיר הגוי ודאי אין לחייבו כלום, ואפי' כשמחזיק בדבר ואינו משלם כל הסכום מחמת השני אינו נר' לחייב דלא דמי למסור שמחסרו, ש"ד עיי"ש.

לוה מעות לגוי ובא שני והלוה לו בפחות והחזיר לראשון אינו אלא גרמא, ומיקרי רשע, רמ"א.

סעיף ד'

זרק כלי מראש הגג ואחר שברו בעודו באויר חייב הזורק בלבד, מחבר. והנ"י כתב דספיקא הוא ואין מוציאין, והרמב"ן כתב שאין דבריו מוכרחים, ש"ד. רמב"ן העלה ששניהם פטורים, קצות.

זרק חץ וכדו' על כלי ובא אחר ושברו חייב השני ולא הראשון, ש"ד.

שפ"ז - נזיקין

סעיף א'

שמן למזיק בידו כדרך ששמן לו לממונו שהזיק, ומשלם הפחת, מחבר. דדוקא גנב וגזלן אין שמין, סמ"ע. אבל אם אפשר לתקן חייב המזיק לתקנו, ש"ד.

שפ"ח - נזיקין

סעיף א'

המזיק ממון חבירו ואינו יודע מה הזיק נשבע הניזק ונוטל, מחבר. ואם המזיק מכחישו בברי ע"י לקמן ס"י תי"ח, עשה בשוגג ושלא בכוונה לא עשו תקנה, אבל לא בעינן בידים ממש, ש"ד.

וצרי' לישבע בנקיטת חפץ, ודוקא טען דברים שהוא אמוד בהן, או להיות נפקדים אצלו, מחבר. וצרי' לברר טענתו מי הפקידו אצלו, ש"ד.

ודרכן להיות מונחים כזה, מחבר. ארנקי בשק בשבת ויו"ט מיקרי דרכו בכך, רמ"א. מרגליות בסל אין דרכו כלל ולא מיבעיא לן אלא בארגז, ש"ך בשם מהרש"ל.

לא היה דרכו בכך הוא פשע בעצמו ואינו נאמן, מחבר. וי"א דפטור אפי' הביא עדים כטענתו, רמ"א. ונראה עיקר כהמחבר, ש"ך.

תפס אין מוציאין וישבע כנ"ל, מחבר. ויש חולקין, רמ"א. דאיבעיא דלא איפשיטא הוא ופליגי בכל ספיקא דדינא, סמ"ע. אבל תפס בלא עדים מהני, ש"ך. ונראה דלא מהני תפיסה לדעת הרמ"א, קצות.

ידע המזיק מה שהיה בו אבל לא ידע כמה, יטול בלא שבועה דמשיל"מ, מחבר. וי"א דנשבע הניזק ונוטל וכן עיקר, רמ"א. וכבר העליתי דהעיקר כהרמב"ם והמחבר, ש"ך.

בירור הלכה: שומר שהשליך עופות שהסריחו, ובתוכם היו טמונים שטרות כסף.

נושא חלכתי: מזיק בידים באופן שלא חוה ליה לאסוקי אדעתיה

שאלה: ראובן התכוון לנסוע לחרל ובקש מחבירו שמעון שישמור בתקופה זאת את ביתו. לשם כך נתן לו את מפתח ביתו ובקשו שיכניס מפעם לפעם לראות מה מצבו. לאחר שנסע ראובן נכנס שמעון בפעם הראשונה לבית וראה שתקע המקרר מחובר לשקע והוא פועל. פתח שמעון את תא המקרר הגדול וראה שהיא ריקה, מבלי מחשבות מיותרות ניתק שמעון את התקע מהשקע בלא שיבדוק מה נמצא בתא ההקפאה. כעבור שבועיים כשנכנס שמעון בשנית לבדוק את מצב הדירה הריח ריח צחנה שעלה מן המקרר. מיד פתח את תא ההקפאה וראה שמונחות בתוכו עופות שהיו פגים קפואים אך עתה בתקופה הניתוק הממושכת כבר העלו צחנה והסריחו. מיהר שמעון לקחת את העופות שהיו מונחות בארגזו והשליכם כמות שהם לפח האשפה.

כעבור חודשיים לאחר שובו של ראובן מחרל סיפר לו שמעון את כל אשר קרהי ואף הציג לו תשלום עבור היזק העופות שנפסדו מחמת פשיעתו שלא נתן את לבו לבדוק את תא ההקפאה קודם שניתק את המקרר. ויהי כשמוע ראובן את דברי שמעון ויזעק ויעקב גדולה ומרה, ויספר לשמעון כי בתוך העופות הטמין קודם יציאתו לחרל שטרות כסף בסכום עתה אשר היה מיועד עבור נישואי בתו.

ועתה נפשם בשאלתם מהי מידת אחריותו של שמעון בדבר היזק הכסף שהיה טמון בתוך העופות.

תשובה: נראה שיש לפטור את שמעון מאחריות הפסד הכסף. לא מבעיא שאין לחייבו מדין שומר שהרי לא נחית כלל להיות שומר על הכסף מדלא הודיעו ראובן על כך. אלא אף מדין מזיק נמי יש לפוטרו לפי שלא היה לו להעלות על דעתו בדבר השטרות הטמונים בעופות. ובגוף התשובה נמקנו דבניד כ"ע יודו דחשיב אונס נמור ופטור, אפי' יש עדים שהיו שטרות הכסף טמונים בעופות.

סעיף ב' – ג'

מוסר חייב בין אנס ישראל בין אנס גוי, ומשלם מעידית שבנכסיו, מחבר. כשמשלם קרקע, סמ"ע. והוא פלוגתא בין רש"י ותוס', קצות. ואף דדיני דגרמי דרבנן כעין דאורייתא תקון, ש"ד.

וגובין מהיורשים, מחבר. וי"א דדוקא עמד בדין, רמ"א. וכל זה בלא נשא ונתן ביד דפליגי אם דינא הוא או קנסא, אבל נשא ונתן ביד כו"ע מודי דלא בעינן עמד בדין, ש"ד.

אשה שמסרה משמתינן לה, ואם יש לה ממון שאין לבעלה רשות בה חייבת, יש לה נכ"מ וכדו' בעל אוכל פירות כל ימי חייה ואם מתה חייב הוא לשלם ואינו חשיב אלא כיורש, רמ"א. וצ"ל דהקילו בה שלא תמכור עכשיו נכ"מ כמו בחובל, סמ"ע. ותמהתי דדא ודא אחת היא אם הגוף שלו יכול הוא למוכרו ומ"ש, ט"ז. ונראה לי דאדרבא כאן החמירו יותר מחובל דאפי' אין יכול למוכרו חייב בעלה לשלם כשמתה, והטעם דשכיח ודיינינן לה בזמן הזה, שוב ראיתי במהרש"ל דבין מוסר בין חובל בעל לוקח הוה ולא יורש רק שכייפינן למכור, (דלא כרמ"א), ש"ד.

הראה מעצמו חייב, אנסוהו להראות פטור, מחבר. לשון פטור משמע דלכתחילה לא יעשה, סמ"ע. ופשוט שאין על ממנו שום חיוב, ט"ז. אנסוהו להראות שלו והראה גם חבירו חייב, רמ"א.

אנסוהו על אחר ואין לו ממון ויתפסו גופו ויגרום נזק לבני משפחתו וכדו' והנאנס יכול לפטור עצמו בנתינת הממון נראה דאסור לגרום לאחרים, סמ"ע. ואין שום היתר כשהזכיר האנס גוף דמאי חזית דמא דידך כו', ט"ז.

לא מיקרי אונס אלא הכאת יסורין אבל לא אונס ממון, רמ"א. כ"כ הב"י וכתב שהוא פשוט אבל נראה שיכול לומר קים לי כרשב"א רמב"ן ורא"ה, ש"ד. ונראה דאם לא הזכיר האנס ממנו אלא שהוא מרגיש שיכול ליתן ממנו והוא יפסיק מהכותו מיקרי אונס, ט"ז.

יסרוהו ולא אמר ליה על מה והראה ממון חבירו חייב, רמ"א. ולא ידעתי מנ"ל הא ונראה דלא איירי אלא כשנכרין הדברים שלא משום הממון יסרוהו מתחלה, דאל"כ המע"ה לומר שלא מפני זה היו מכין אותו, ש"ד.

ראה נזק בא עליו יכול להציל עצמו אע"פ שע"י זה יבא על אחרים, רמ"א. אבל אם כבר בא עליו אסור לסלקו כשגורם היזק לחבירו, סמ"ע.

סעיף ד'

נשא ונתן חייב אע"פ שנאנס, מחבר. דמזלו גרם שיתפסוהו על של חבירו, סמ"ע. ולי נראה עיקר דאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, אבל אנסוהו סתם ונתן של חבירו ודאי חייב, ש"ד.

בד"א כשלא הגיע ליד האנס, אבל הראה תחילה ואח"כ כשכבר היה תחת שליטתו אנסו להביא פטור, שהרי חשיב כאילו נשרף כבר ועל הראתו היה אונס, מחבר, רמ"א, סמ"ע.

שותפין בחוב ואנס השר לאחד מהן לפטור הערב פטור, רמ"א. אבל היה להן משכון ונתנו להשר חייב, ש"ד. ולעני"ד גם במשכון פטור שאינו אלא מזיק שעבודו של חבירו, קצות. ועי' נתי' קע"ו נ"ו.

ראובן לקח חפץ משמעון למכור לשר והחזירו בפני עבד השר ולקחו השר בחנם חייב, סמ"ע.

סעיף ה'

בעלי דין שהיתה מריבה ביניהם ומסר א' מהן ביד גוים מנדין אותו עד שיחזיר הדבר לכמו שהיתה, מחבר. מ"מ אין לו דין מוסר כיון שלא נתכוין אלא להוציא את שלו, ויש חולקים דמיקרי מוסר כל שלא היה האחר סרבן, וכ"ש אם התרו אותו מתחלה ועבר דדין מוסר יש לו, רמ"א. ונר' כדעה שנייה דקשה לחלוק על מהר"מ מלובלין, ש"ד.

ביזה החכם ומסר עונש שלו לשר העיר קרוב למסירה הוא, סמ"ע בשם ריב"ש.

היה רוצה להכריח למשפט ומתוך שלא הניח עצמו להיות נתפס הכהו והרגו השר דן מהר"ם עליו דין מוסר, סמ"ע.

סעיף ו'

מי שנתפס בשביל חוב חבירו אין הלוח חייב, מחבר. דיכול לומר מפייסינא הוינא, סמ"ע.

אבל במס הקצוב על כל איש וכדו' חייב, והוא שיקחו בפירוש בגלל פלוני בפני עדים, ונתבאר עוד לעיל ס"י קכ"ח, מחבר. דחוק המלך ונמוסו הוא שיתפוס א' על חבירו, סמ"ע.

סעיף ז'

מי שיש עליו עדים שמסר ממון חבירו, והמוסר כופר בכמה הנמסר טוען, אין מוציאין מהמוסר, ואם תפס ישבע בנק"ח וזוכה במה שתפס, מחבר. וי"א דבספיקא דדינא לא מהני תפיסה, רמ"א.

נאנס ונשו"נ ביד ישבע המוסר, שהרי הוא כשאר מזיק באונס, ודברי המחבר צע"ג, ש"ד.

נשא ונתן בלא אונס ישבע הנמסר שהרי הוא גזלן ממש, ש"ד.

העמיד המוסר על ממון חבירו דינו כשאר מוסר כיון שאינו אלא גרמי, ש"ד דלא כמהרש"ל.

לא ידעו בירור הדברים רק שהוצרך להתפשר, הנמסר נשבע ונוטל, רמ"א.

יש מי שאומר שאם המוסר אינו יודע ישבע הנמסר ויטול, מחבר. ולא שייך מתוך כיון שלא הוה ליה למידע, סמ"ע. ונראה דלהרמב"ם וסיעתו הוה מתשאל"מ ואין צריך שבועה, ובאופן דלא שייך מתוך (כמו אם מודה הנמסר) נ"ד לא כדברי המחבר ולא ישבע, ועוד דלהרבה שיטות לא שייך שבועה כלל בגרמי, ש"ד. ונ"ר עיקר כדעת השו"ע וגם הרמ"א אינו חולק, וכבר כתבנו דבגרמי שפיר שייך שבועה אף שהוא דרבנן, קצות.

תפס שלא בעדים מהני תפיסתו לכו"ע כיון דמטעם נאמנות הוא, ש"ד.

מסר גופו של חבירו או גרם לו תפיסה הנמסר נשבע ונוטל דהוי כמזיק בידים, רמ"א. אף שטוען שלא תפסוהו אלא משום שברח, סמ"ע. ולא נהירא לי כיון שסוף סוף אינו אלא בדיבורא לא חשיב אלא גרמי, אבל אם עשה מעשה בגופו חייב על ממון כמו שבת, ש"ד. ולדינא נראה כרמ"א שהרי בחובל עשו תקנה אף בטוען ברי וה"ה גרמי, משא"כ מזיק שלא עשו אלא בטענת שמא ומיבעיא לן אי מוסר חמירא, קצות.

האומר מסרתני והוא כופר ישבע היסת, וי"א דצרי' לעשות נקיות זו בפני השר ואי"צ לעשות אלא ע"פ ע"א ואין הגוים נאמנים, רמ"א. ונ"ר דכל שטוען ברי צרי' לישבע ודוקא בשמא צריכים ע"א, ועיקר כוונת הר"ב הוא שאין הגוים נאמנים, ש"ד.

שנים שמסרו ביחד כ"א משלם חצי, רמ"א. אפי' אין לחבירו לשלם א"צ לשלם אלא חצי, ש"ד.

בזה אחר זה האחרון פטור כל שלא נפטר ממסירה ראשונה, רמ"א. ובספיקא אין מוציאין, וצ"ע מ"ש מה' שישבו על הספסל וכדו', ואולי שאני כיון שהיה ודאי כדי היזק במסירה הא', וצ"ע, קצות.

ואפי' לא מסרו רק ראה אנס שיגידו לשר, רמ"א.

י"א דאדם המוכה יכול לילך לקבול בפני השר אע"פ דגורם למכה היזק גדול, רמ"א. ודוקא במציל דא"ל אפי' מוסר אסור למוסרו, ש"ד.

סעיף ח'

מוסר פסול לכל שבועות שהוא רשע, מחבר. ואפי' אמר בפרהסיא אלך ואמסור נפסל, וי"ח דדוקא מוחזק בכך, רמ"א. ואפי' אין יודעין אם רגיל בכך יכול שכנגדו להציל עצמו ע"י גוים אף שיבוא נזק על המוסר, רמ"א.

אנסוהו להראות או להביא אינו נפסל בכך אף שחייב לשלם, מחבר. הודה מעצמו אינו נפסל, מ"מ חייב לשלם, רמ"א. ואין שייך מודה בקנס פטור בקנסא דרבנן, ש"ד. ויש ראשונים שחולקים, קצות. סעיף ט'

אסור למסור ישראל ביד גוים אפי' רשע ומיצר לו ומצער, מחבר. אבל מוסר מותר למוסרו אם יש חשש שיחזור וימסרנו אם אי אפשר בדרך אחר, רמ"א. שנים שמסרו זא"ז חייב לשלם במותר נזק שלם, רמ"א.

כל המוסר בין בגופו בין בממונו אין לו חלק לעוה"ב, מחבר. ויורדין לגיהנום וגופן ונשמתן כלה, וגריע מהמשומדים, ויש פוסלין שחיתתו, וספרי תורה שכתבו מוסר פסול, ש"ד.

עיונים:

שו"ת שיבת ציון סימן קט

וכן ראיתי בספר מעיל צדקה בסוף תשובה ס"א שפשיט ליה דגם בקנס דרבנן אמרינן מודה בקנס פטור ע"ש, בודאי בטלה הכרעת הש"ך בזה ונקטינן להלכתא דמודה בקנס פטור אף בקנס שהוא מתקנת חכמים ולכל הפחות אין להוציא ממון מיד העובר על התקנה כי מצי' לטעון קים לי כהנך רבנותא דס"ל דפטור במודה מעצמו, ואין לומר דאף שפטור מצד הדין מ"מ חייב בקנס מצד תקנת הקהל וקבלת המנהג המבואר בש"ע יו"ד סימן ר"ד סעיף וי"ו וזה גופא הוא קבלת המנהג לקנוס לכל מי שעובר על התקנה, הנה דבר זה אינו מפורש בתקנה שיתחייב קנס ע"פ הודאת עצמו אם ליכא עדים בדבר, וסתמא דמלתא משמעות התקנה הוא לחייב קנס עפ"י דין דהיינו שיבורר בעדים שעבר על התקנה ואפי' אם יש ספק במשמעות התקנה מ"מ אין להוציא ממון מספק: סיומא דהך פיסקא שאין ביד הקהל לתבוע הקנס הנכתב בפנקס, אמנם יש ביד מנהיגי וראשי העדה לקנוס מפני העזה וחוצפה שהיה לזה העובר נגד פרנסים להיות כמתפאר עצמו ונקל בעיניו לפרוץ פרצה נגד התקנות, והכל כפי ראות עיני ראשי העדה אך יהיו מתונים בדיון וילכו בדרך חכמה והשכל שלא יסתעף מזה מחלוקת. ואם יבקש זה העובר מחילה מהפרנסים יהיו רכים קנה למחול לו אם יכניע עצמו נגדם ואל ימתחו החבל יותר מדאי. והעושה שלום במרומיו יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל. כ"ד הכותב בטרדות רב: הק' שמואל סג"ל לנדא.

סעיף י'

מותר להרוג המוסר אף בזמן הזה ואפי' לא מסר אלא אמר הריני מוסר (כשניכר שיעשה, ש"ד), ואפי' ממון קל, מתרין אותו ואם העיז פניו מצוה להורגו, מחבר. ואם אין פנאי אי"צ התראה, רמ"א. וי"א דוקא אם אי אפשר להצילו בא' מאבריו שהרי לא גרע מרודף, רמ"א.

ואין מקבלין ערבות דמה יעשה לערבים כשיברח, סמ"ע, ש"ד.

סעיף י"א

עשה המוסר אשר זמם אסור להורגו, אא"כ הוחזק למסור שמא ימסור אחרים, מחבר, וי"ח, ש"ד. ואפי' בידים הורגין ולא דוקא מורדין, ש"ד. ואי"צ ב"ד של כ"ג להחזיקו אלא כל שנודע לרבים ועשה כן ג' פעמים ולא הרגשנו בו צד תשובה, ש"ד.

סעיף י"ב

המיצר לציבור ומצערן מוסרין אותו, אבל מפני צער יחיד לא, מחבר. ואפשר דלא בעינן מוחזק בציבור, ש"ד.

מי שעוסק בזיופים ויש לחוש שיגיע נזק לרבים והתרו אותו ואינו משגיח, יכולין למוסרו לומר אין אחר עוסק בה אלא הוא, רמ"א.

מי שרוצה לברוח מלשלם לגוים מה שחייב להן ואחר גילה הדבר אין לו דין מוסר אבל רעה גדולה עשה דהוי כמשיב אבידה לעכו"ם, ואם הגיע לו נזק ע"י זה חייב לשלם, רמ"א. ודוקא יותר ממה שהוא חייב דאלי"כ אינו נקרא היזק, סמ"ע.

סעיף י"ג

אסור לאבד ממנו של מוסר כיון שהוא ראוי ליורשיו, מחבר. אבל ע"י גרמא וכדו' מותר, וכן מוסר מוחזק שדבריו אינן נשמעין אלא משום עשירותו מותר לאבדו, ש"ד. פלוגתא הוא אם מותר להשיב אבידתו או לא, ש"ד. וי"א דדוקא לאבדו אסור אבל ליטול לעצמו מותר, רמ"א. מהרש"ל פסק דאסור וכן עיקר, ש"ד.

סעיף י"ד

מקבלין עדות שלא בפניו, מחבר. ואין צריכין לכוון העדות כ"כ, רמ"א. פי' לא בעינן דרו"ח וכדו', ש"ד.

סעיף ט"ו

מי שמוחזק ג' פעמים למסור מבקשין עצה ותחבולה לבערו מן העולם, ע"י גרמא אע"פ שאסור להורגו בידים, רמ"א. היינו ע"י הורדה לבור, סמ"ע. ע"י גוים חשיב בידים כיון שיש שליח לדבר עבירה בהם כ"כ מהרש"ל ואין דבריו מוכרחים, ש"ד.

ודעת הרמב"ם דגם בידים מותר, סמ"ע. באמת כ"כ הטור אבל תימה על הר"ב שכתב כן בפשיטות שהרי המחבר ס"ל לעיל ס"י"א כהרמב"ם, ש"ד.

מי שמדבר בפני הקהל דברי מסירות ועי"ז נשמע לשר וגרם היזק אע"פ שאין לו דין מסור מ"מ מענישין אותו לפי ראות עיני הדיינים, רמ"א.

מי ששלח שליח למסור אם השליח הוחזק חייב משלחו ואין שייך לומר אין שליח לדבר עבירה כיון שהוחזק, רמ"א. ולא נהירא לי, כי לא מצינו לחלק בכך, ש"ד, קצות.

מסר שטר פרוע לגוי וידוע שיתנו לשר והוא יגבה בו שנית חייב לשלם, רמ"א. ולא מהני מה שמסרו בין שאר שטרות וטוען שלא ידע, סמ"ע. גם זה לא נהירא דאין זה גרמי אלא גרמא, אבל שטר שאינו פרוע שמסרו לשר הוה כשורף שטרותיו דחייב, ש"ד.

עיונים:

שו"ת שבות יעקב חלק א סימן קסד (ה'י' שלוחין ומקח ממכר /וממכר/ ואונאה)

שאלה אחד שתבע לחבירו ששלח שליח עכו"ם לביישו ברבים והלבין פניו ברבים ומברר הדבר בעדים אם קונסין הנתבע כאלו ביישו בעצמו כי שלוחו כמותו או אין שליח לדבר עבירה:

תשובה לכאורה היה נראה לפום ריהטא דיש לחייב המשלחו ואף על גב דקי"ל אין שליח לדבר עבירה והמשלחו פטור משום דדברי הרב ודברי תלמיד /דברי/ מי שומעין מ"מ היכי דשליח לאו בר חיובא מחייב שולחו כדאיתא בש"ס פ"ק דמציעא /דמציעא/ דף י"ד /י"א/ רבינא דמוקי הכי והכי פסק רמ"א בהג"ה בח"מ ר"ס קפ"ב אף שראיתי בשפתי כהן שם בס"ק א' השיג על רמ"א והאריך שם אך אין דבריו ברורים כל כך איברא מדברי הרא"ש פ"ק דמציעא מבואר כדבריו שכתב וז"ל וכתב הרמ"ה ז"ל דהלכתא כר"ב סמא דאמרו קמיה דרבינא משמיה דרב אויא ושתק רבינא וקבליה והדר ביה ממאי דהוי אמר איהו וקבליה מה שאמר משמיה דרב אויא הלכך לא משכחת שליח לד"ע אלא וכו' עכ"ל אכן אחר העיון גם דברי הרא"ש אינם מוכרחים חדא דבכל הנוסחת וגרסאות שלפנינו לא גרסי' דאמר רב סמא הכי קמא /קמיה/ דרבינא רק סתם הוא הגרסא שלפנינו א"ר סמא ועוד דאף לפי הגרסא שלפנינו אינו מוכרח דרבינא חזר מסברת עצמו רק שקיבל גם לתירוצו כי אפשר דשני התירוצים אליבא דהלכתא אמת

וכן הסברא נותנת כיון דמבואר כמה פעמים בש"ס דעיקר הטעם דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין לכן אין שליח לדבר עבירה והיכא דשליח לאו בר חיובא או היכי דבעל כרחך מותיב בה לא שייך טעם זה וכן מבואר מתוספ' פ' המרובה דף ע"ט ע"א ד"ה נתנו לבכורת בנו וכו' דמיישב תוספ' לשני התירוצים שבש"ס וזה נראה דעת האגודה פ"ק דמצאיה והמרדכי שם והג"מ פ"ב משלוחים ודלא כמ"ש השפתי כהן שם ובדאי אשתמיטנא ליה דברי התוספת הנ"ל וגם דעת רי"ו שהובא בש"כ שם הכי הוא ויותר תמיה לי על השפתי כהן שבי"ד סי' ק"ס ס"ק כ"ב פסק הש"כ עצמו דהיכא דשליח לאו בר חיובא הוא מחייב שולחו וכתב כן בשם המרדכי ואף שהש"כ בח"מ בתראי ואפשר שחזר ממ"ש בי"ד מ"מ ה"ל להזכירו בח"מ ונראה דזה ג"כ דעת מהרש"ל בב"ק פ"ז סי' ל"ג שמעתיק ג"כ דברי התו' הנ"ל להלכה וכתב שכן דעת המרדכי ועפ"ז יש לתרץ ג"כ כוונת מהרש"ל פ' הגוזל בתרא סי' נו"ן שהשיג על הרא"ש שכתב גבי מסור (שמעליל בשקר) שאע"פ שאין להורגו בידים מותר להשתדל מיתתו ע"י עכו"ם וכתב מהרש"ל שם וז"ל דהוי כאלו הורגו בעצמו וגבי עכו"ם אין שייך לומר אין שליח לדבר עבירה ואף שאין שליחות לעכו"ם לקולא אבל לחומרא הוי כאלו הורגו ממש עכ"ל כוונתו ג"כ על דרך זה כפשוטו דהא דאמרינן אין שליח לדבר עבירה היינו דוקא שהשליח בר חיובא וא"כ אף דעכו"ם מצווה על שפיכת דמים היינו דוקא לאינש דעלמא משא"כ בזה שהוא מסור להעליל בשקר שמותר אף לישראל להורידו לבור (ואף גם לדעת הרבה פוסקים מותר להורגו בידים) וא"כ העכו"ם עכ"פ אינו מצווה עליו שלא להרגו וא"כ יש שליח לד"ע ושולחו של אדם כמותו והוי כאלו הורגו בידים כנ"ל כוונת מהרש"ל (ועיין בתשובת בית יעקב סי' ב' שמדחיק בזה) אך הרא"ש אזיל לשטתו שפסק כרב סמא דאפי' היכא שהשליח לאו בר חיובא אין שליח לדבר עבירה וכ"פ הסמ"ע בח"מ סי' רצ"ב ס"ק יו"ד כרבינא וכרב סמא ואין מקום לבעל דין לחלוק ולומר מנא לן דבנדון דידן השליח לאו בר חיובא הוא הלא כל המלבין פני חבירו ברבים כאלו שופך דמים כדאיתא בש"ס דב"מ דף נ"ח ע"ב ושפיכות דמים הוא אחת מהמצוות שצטוו עליהם בני נח זה אינו דאף על גב דהוי כאלו שופך דמים מכל מקום לא הוי שפיכות דמים ממש כדי לחייב עליה בני נח ואף שלכאורה אין הדבר צריך ראייה מכל מקום נראה פשוט ראייה לזה מהא דאיתא בסנהדרין דף נ"ז ע"א כיוצא בו דשפיכות לא תניא יע"ש ואם איתא הא איכא כיוצא בו דהיינו הלבנת פניו אלא ודאי דאין איסור לגבי עכו"ם שאינו מצווה עליו ותו דאף אי נימא דבנדון דידן הוי ספיקא דדינא אי קי"ל כהרא"ש דס"ל אף היכא דשליח לאו בר חיובא הוא אמרינן אין שליח לד"ע ולא מחייב שולחו מ"מ הא פסק רמ"א בח"מ סי' שפ"ח סעיף ט"ו בהג"ה דאף השליח הוחזק בכך לעשות חייב המשלחו וא"ל אין שליח לד"ע הואיל והוחזק בכך הוי כאינו שומע לדברי הרב ע"ש בב"י דברי הרשב"ץ באורך והמקרא צווח עז פנים אשר לא ישא פני זקן: ואף דגם שם לשטתו השיג הש"כ על רמ"א והרשב"ץ בס"ק ס"ה אך דגם שם אין דבריו מוכרחים ואל תשיבנו להקשות דברי רמ"א גופו אהדדי דבאבן עזר ס"ס ה' פסק כת"ה סי' רצ"ט דמותר למכור בהמה לעכו"ם אף על פי שקונה אותם כדי לסרסם אם אינו מסרס בעצמו רק נותנו לכותי אחר והטעם מבואר שם בתשובה משום דאין שליח לד"ע אין זו סתירה דסברת רמ"א כיון דקי"ל אין שליחות לעכו"ם כלל ואף דאיכא מ"ד דלחומרא חיישין כמבואר בי"ד סי' קס"ח וקס"ט ובמקום שנהגו להקל אין להחמיר כלל והתם דבלא"ה יש מתירין בכל ענין אין להחמיר ואפשר שזה ג"כ טעם הרא"ש גבי מסור בשקר דאין להחמיר חומרא דאיתי לידי תקלה לכך מותר להשתדל ביעורו ע"י עכו"ם ונחזור לנדון דידן דנראה דיש לחייב המשלחו כיון דאין העכו"ם בר חיובא וגם הוחזק לעשות ובר מן כל דין הוא בכלל מסור (שמעליל בשקר) יחשב שמוסר גופו ואף אם העכו"ם עושה הדבר מאליו מצוה להצילו מהלבנת פנים דהוא בכלל לא תעמוד על דם ריעך מכ"ש לצות לעכו"ם על זה דהוי בכלל מסור שמוסר גופו ולצער ולביישו ברבים ודינו חמור ומסור לב"ד לקנסו כפי מגדר מילתא ויקר פדיון נפשו נ"ל ה"ק יעקב:

Thirteen Points of Chizuk

for a Ben Torah in today's workforce

(Presented by The Business Kollel Network)

- 1. Make every effort to daven Btzibur, and with Kavanah (turn off your phone).**
- 2. Before davening, take a moment to contemplate that Hashem is the source of Parnassah.**
- 3. Not to engage in Business before davening, unless one will experience a great loss.**
- 4. Make time daily for Limud Hatorah, and devote half of that time to studying the Halachos that relate to ones business.**
- 5. Devote a minimum of one hour a week to Limud Hatorah with your son.**
- 6. Make every effort to avoid theft and trickery in business, even if others are doing so (remember that even unintentional theft requires gilgul as a punishment for each instance!)**
- 7. Avoid taking revenge against others that shortchanged you.**
- 8. Get used to forgiving others who did so unintentionally to you, and even intentionally if you know clearly you will never be repayed.**
- 9. Follow the dictum of the Chofetz Chaim, namely, that every employer/employee always discuss exact payment terms for every detail of the job BEFOREHAND.**
- 10. Avoid giving unnecessary praise or presents to an Akum.**
- 11. Guard your eyes and avoid lightheaded interaction with women.**
- 12. Make every effort to avoid working even a little late on Friday afternoons.**
- 13. Make every effort to perform at least one significant act of Chessed through your business interactions everyday.**

***

A veritable library of information, books and audio, on this topic as well as on past topics, can be readily accessed on our live site www.businesskollel.com, and is constantly being updated. Questions can also be submitted to a Rav through the site.

Voluntary testing is available upon request. If you would like to receive a Bechinah/test at the end of each segment of the curriculum, please contact us at businesskollel@gmail.com. Certificates of course completion will be provided at the end of each year of the two year program.

Do you want this PDF booklet on your phone?

Download the BKN phone app by selecting the QR code appropriate for your phone:

iphone

android

blackberry/windows 8

You can also receive daily shiurim and submit business halacha q's through our app.